

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ
НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР
УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ
ДОШКІЛЬНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД №56 «БОРОВИЧОК»

М. О. БОНДАР

Навчально-методичний посібник

«ГРАЮЧИСЬ НАВЧАЄМОСЬ»

Хмельницький – 2014

Схвалено до друку науково-методичною радою науково-методичного центру управління освіти Хмельницької міської ради (протокол № 4 від 30.09.2014р.)

Навчально-методичний посібник

«ГРАЮЧИСЬ НАВЧАЄМОСЬ»

Автор: М. О. Бондар – вихователь дошкільного навчального закладу № 56 м. Хмельницького

Рецензенти:

Т.М.Марчук, методист НМЦ управління освіти Хмельницької міської ради.

Р.В.Безпалько, вихователь – методист дошкільного навчального закладу №56 «Боровичок» м. Хмельницького.

Бондар М. О.

Граючись навчаємось: навчальний посібник/ Бондар М.О. – Хмельницький : дошкільний навчальний заклад №56, 2014.-135 с.

Методичний посібник створений на основі діючого Державного стандарту дошкільної освіти України. У посібнику вміщено теоретичний матеріал, практичний матеріал по опануванню педагогами навчання дітей елементів грамоти. Запропонований матеріал в ігровій формі знайомить дітей із структурою мови, розвиває зв'язане мовлення, уяву, пам'ять дошкільнят, активізує їх пізнавальну активність.

Посібник рекомендовано для вихователів дошкільних закладів.

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Історичний огляд методів навчання грамоти.....	5
Сучасні варіанти методик навчання грамоти дітей дошкільного віку.....	10
Аналіз змістової лінії «Мовлення дитини» Базового компонента дошкільної освіти та програми «Українське дошкілля» щодо розкриття завдань навчання грамоти дітей старшого дошкільного віку.....	14
Досвід роботи по навчанню грамоти дітей дошкільного віку.....	17
Використані джерела інформації.....	34
Додатки.....	35

ВСТУП

Своєчасне оволодіння мовою — основа розумового розвитку дитини, запорука її повноцінного спілкування з оточуючими людьми. Різні відхилення мовного розвитку негативно позначаються на сприйманні мови, висловлюванні власних думок, оволодінні знаннями, а також на формуванні особистості дитини.

Посібником «Граючись навчаємось» передбачено навчання дітей старшого дошкільного віку елементів грамоти як одного з аспектів мовленнєвої готовності до школи. У процесі вдосконалення усного мовлення та оволодіння початковими знаннями з грамоти відбувається ефективний всебічний розвиток дітей. Пізнавальна діяльність має набувати все виразніших довільних форм (діти здобувають уміння керувати своєю увагою, запам'ятовувати матеріал, який їм пропонується, їхнє сприйняття почутого й побаченого стає більш усвідомленим).

Робота з дітьми старшого дошкільного віку має підготовчий характер. У цей період головним є процес підготовки до оволодіння грамотою. Доведено, що гра — це основний вид діяльності дошкільника, одна з характерних особливостей дитячого розвитку. Гра як форма діяльності сприяє гармонійному розвитку в дитини психічних процесів, мовлення, особистісних рис, інтелекту. Тому найкраще це проводити у формі гри, де діти є активними її учасниками. Також доведено, що у грі і через гру формування фонематичних процесів у дітей реалізується значно швидше і краще, адже під час проведення дидактичних мовленнєвих ігор у діяльності дітей задіяні зір, слух та м'язові рухи, що також сприяє кращому розвитку фонетико-фонематичних процесів. У посібнику подано ігри та вправи для формування вміння диференціювати подібні за звучанням слова у невеликих віршах; промовляючи слова, визначати ті, що різняться одним звуком. Одним із найважливіших завдань у процесі навчання елементів грамоти є формування у дітей навичок звукового аналізу слів.

Історичний огляд методів навчання грамоти.

Навчання грамоти - найдавніша галузь методики розвитку рідної мови. Одним із найактуальніших питань її теорії було питання про методи навчання. Залежно від того, яка одиниця мови бралася за вихідну при навчанні читання (буква, звук, склад, слово), і від того, який вид діяльності учнів (аналіз чи синтез) є основним, методи навчання грамоти класифікуються таким чином: за видами діяльності - аналітичні, синтетичні, аналітико - синтетичні; за вихідними мовними одиницями - буквені, звукові, складові, методи цілих слів. Найдавнішим методом навчання грамоти був букво складальний синтетичний метод. В основі його лежало механічне заучування букв, їх назв, складів і слів. Навчання починалося із заучування назв усіх букв алфавіту (А - аз, Б - буки, В - веді і т.д.). Потім заучувалося більше 400 складів, спочатку типу ПГ (ба - бе - бо), потім - ГП (аб, аг ,ав тощо), пізніше - трибуквені (бла, вра, гру); кожна буква називається окремо (веді, рци, аз - вра). Це була підготовка формального матеріалу для читання. Лише після цього починалося читання по складах: учні називали кожную букву її повною назвою, поєднували її у складах. Наступав момент, коли читання по складах замінювалося читанням по верхах, тобто без називання букв і складів. Навчання тривало два три роки і ґрунтувалося на механічному зубрінні, не спиралося на звуки, не вимагало злитого читання складів.

На зміну букво складальному методу прийшли звукові аналітичні та звукові синтетичні методи. У звуковому аналітичному йдуть від поділу речення на слова, слів на склади, складів на звуки, тобто навчання будується аналітичним шляхом. У звукових синтетичних методах ідуть від звука до складу, від складу до слів, а потім - до речень.

Відомий письменник і педагог В.Ф. Одоєвський першим із російських діячів народної освіти зробив реальний крок до введення в школу звукового методу навчання грамоти. В кінці 30-х років минулого століття він опублікував «Таблицю складів для дитячих приютів» і настанови до неї. Вихідним положенням в навчанні грамоти він вважав знайомство із звуком і його буквеним позначенням. Потім звуки поєднувалися у склади, склади - у слова.

У 40-х роках минулого століття В.А. Золотов і Ф.Д. Стубітський розповсюдили звуковий аналітичний метод, відомий як метод Жакото. Згідно з цим методом діти ділили речення на слова, слова - на склади, а склади на звуки (усно) і на букви (письмово). Хоч цей метод і був значним кроком уперед, проте мав і суттєвий недолік: у ньому переважали зорові вправи по заучуванню складів, слів, буквосполучень. Звуковий аналіз слів починався після того, як діти на основі зорового сприймання запам'ятовували його зображення.

У 1872 р. вийшла «Азбука», а в 1875 р. - «Нова Азбука» Л.М. Толстого, складена за слуховим, або, як його ще називають, складослуховим методом. Л.М. Толстой багато уваги приділив розкладанню складів на звуки, поєднанню звуків у склади, читанню складів, їх вимові. Тексти були підібрані з поступово наростаючою трудністю. Так. Перша частина «Азбуки» складена із слів, які не виходять за межі двох складів і шести букв. Багато уваги приділялося вправам. Одночасно діти навчались письму: друкували букви, слова.

Складові методи найбільше відповідали складовому принципу російської графіки (одна окремо взята буква, як правило, не може бути правильно прочитана), проте вони були переобтяжені недоліками, «запозиченими» у букво складального методу: механічним заучуванням букв і складів тощо.

Усі перелічені методи не вирішували належною мірою проблем читання і письма. У 1864 рг- було опубліковано «Рідне слово» К.Д. Ушинського, в якому він науково обґрунтував звуковий аналітично - синтетичний метод. Новий метод об'єднував найкраще в аналітичному і синтетичному звукових методах. За методом К.Д. Ушинського, процесу читання, тобто букварному періоду, передувала ціла система звукових аналітичних і синтетичних вправ, які вводили учні у світ звуків рідної мови, були засобом формування у дітей різних розумових дій із звуками, складами, словами. Свій метод Ушинський назвав «методом письма - читання». За «Азбукою» Ушинського, дітей спочатку знайомили з рукописним шрифтом і лише через 10-15 уроків вводили друковані букви. Але й після цього нову букву давали у письмовій формі. Досягненням його методики було і те, що він спирався на живу мову. Навчання грамоти поєднувалось з розвитком мови. Ушинський відмовився від алфавітного порядку вивчення звуків і букв: спочатку діти вивчали вісім голосних, включаючи йотовані, потім приголосні, причому м'які приголосні вивчалися разом з твердими.

З часів Ушинського звуковий аналітико - синтетичний метод удосконалювався багатьма його послідовниками (М.Ф. Бунаковим, Д.Т. Тихомировим, В.П. Вахтеровим, В.О. Фльоровим). Вони змінили порядок вивчення букв, розташовуючи їх за принципом поступового наростання труднощів, їх виділення зі слів, ввели двотижневі добукварні звукові вправи, відмовились від випереджаючого письма. Діти засвоювали спочатку друковані літери, а потім письмові їх варіанти.

Помітний внесок у запровадження методу К.Д.Ушинського на фунті української мови зробили Т.Г. Шевченко (український буквар для дорослих «Букварь южнорусский» та «Малий кобзар для дітей з

малюнками»), Т.Г. Лубенець («Граматика з малюнками»), Б.Д. Грінченко (буквар «Українська граматика до науки читання і письма»). Таким чином, до 20-х років ХХ століття звуковий аналітично - синтетичний метод досяг високого рівня і був широко розповсюджений у школі. Проте в навчанні дітей читання залишилися ті самі труднощі, які існували і до цього - перехід від звука до читання складу. Пробу усунути цю трудність зробив на початку 20-х років І.М. Шапошников. У 1919 р. він видав посібник «Живі звуки», основним принципом якого було положення про те, що окремих звуків не існує, склад нерозвинений, звук в словах зовсім не схожі один на одного. Тому І.М. Шапошников заперечував роботу з окремими звуками і їх злиття. Цим методом передбачалось без букварне навчання грамоти за принципом «письмо - читання». Аналізуючи живу мову, діти вчилися записувати речення графічно, складали свої рукописні букварі. Хоч цей метод і передбачав розвиток творчості, пізнавальної активності дітей, він не одержав широкого розповсюдження, більшість учителів не могли працювати без друкованого букваря.

Тринадцять років (1922 - 1935 рр.) застосовувався в радянській школі метод цілих слів. Він проник в нашу методику з США ще за дореволюційних часів.

Згідно з методом цілих слів, одиницею читання з самого початку стає слово, його графічне зображення сприймається як ідеограма і лише пізніше ділиться на букви. Діти за перші два - три місяці занять запам'ятовували на основі зорового сприймання до 150 слів. Вони відтворювали їх графічно, тобто перемальовували, впізнавали за загальним виглядом, за картинками.

Потім починався буквений аналіз цих букв: набране із букв розрізної азбуки слово «розсувалося» і діти засвоювали букви. Цей метод не

виправдав себе в російській школі, тому що суперечив особливостям російського правопису. Російський, правопис фонемний. Це означає, що фонема, незалежно від варіанту її звучання, позначається однією і тією самою буквою (графемою). Лише постійні вправи у звуковому аналізі і синтезі дають можливість дітям «чути» фонему в будь-якій позиції, оволодівати грамотним письмом. Це і змусило педагогів повернутися до звукового аналітико-синтетичного методу.

Звуковий аналітико-синтетичний метод використовують і в роботі з дітьми дошкільного віку. Існує кілька варіантів його застосування, які знайшли своє відображення і в азбуках для дітей. У 60-ті роки двічі перевидавався експериментальний буквар Д.Б. Ельконіна, в якому виділено три етапи навчання дітей читанню: підготовчий -формування загальної орієнтації у фонемній системі рідної мови; засвоєння системи голосних фонем і формування орієнтації на голосні при читанні; засвоєння системи приголосних і формування основного механізму читання.

У 1971 р вийшов експериментальний буквар В.Г. Горєцького, В.А. Кирюшкіна й А.Ф. Шанько, який з 1981 р. став стабільним і на основі якого створена «Азбука» для дітей.

В його основі лежить принцип частотності використання звуків, складів і слів у російській мові, який дає можливість з перших уроків використати достатню кількість слів, доступних для читання; введено також оригінальну систему роботи над складом. За основу читання береться відкритий склад типу ПГ, що відповідає закону відкритих складів у російській мові і полегшує оволодіння навичками читання.

Оригінальну, близьку до складової методику запропонувала О.П. Леміні - Македону. Таким чином, звуковий аналітико-синтетичний метод має кілька сучасних варіантів, у нього внесено багато нових, творчих ідей.

Сучасні варіанти методик навчання грамоти дітей дошкільного віку.

Метод Монтесорі. Він складається з трьох основних частин: дитина, навколишнє середовище, вчитель.

1. Метод Монтесорі ґрунтується на спостереженні за дитиною в природних умовах і прийнятті її такою, якою вона є. Основний принцип методу Монтесорі: спонукати дитину до самовиховання, до самонавчання, до саморозвитку. Девіз методу Монтесорі: "Допоможи мені зробити це самому". Дитина вчиться в основному самостійно за допомогою спеціально розробленої навколишнього середовища -Монтесорі - матеріалів. У Монтесорі-матеріалах закладена можливість самоконтролю, дитина сама бачить свої помилки, і дорослому не потрібно вказувати на них. Роль вчителя полягає не в навчанні, а тільки в керівництві самостійною діяльністю дитини. Методика М. Монтесорі, приділяє величезну увагу розвитку дрібної моторики. Розроблена ціла група посібників, призначених для розвитку цієї навички, серед них "рамки і вкладиші". Інтерес - перше, що М. Монтесорі виділяє у своїй педагогіці. Друге - індивідуальний підхід. Це, звичайно, не означає, що у кожної дитини з'являється окремий вчитель. Все трохи по-іншому. Кожна дитина під час вільної роботи вибирає те, що їй подобається робити, і вчитель саме їй показує, як впоратися із завданням. Свобода вибору з'являється у малюка відразу після того, як він переступає поріг класу, тому, що тільки він сам точно знає, що йому потрібно розвивати саме зараз. Хоча і тут є деякі орієнтири. Так М. Монтесорі звернула увагу, а сучасна психологія підтвердила, що у дитини від 0 до 6 років є періоди, коли вона найбільш легко і природно навчається певним речам. Так, від 0 до 6 років у кілька етапів відбувається розвиток мовлення, а до 5,5 сенсорне розвиток. У середньому, з 2,5 років до 6

років у малюка виникають і закріплюються соціальні навички, а цей час діти легко сприймають форми ввічливого або грубого поведіння, які стають нормами їхнього життя. І, звичайно, не можна не сказати про короткий (від 0 до 3 років) періоді сприйняття порядку. Головне завдання дорослого допомогти дітям навчитися зосереджуватися на цікавій для них роботі.

2.Метод Зайцева. На сьогоднішній день оволодіння читанням найбільш повно і ємко розроблені М. О. Зайцевим. Викладання по Зайцеву - це викладання в грі. "Граючи", діти вчаться читати, розбивати слова на склади, ставити наголос, робити звукобуквенний аналіз слів, складати пропозиції, рахувати, писати.

Істотно відрізняючись від класичного «по буквенного способу», методика розвитку Зайцева пропонує малюкам освоїти читання по складах. Заняття проходять в ігровій формі, але кубики зі складами статичні - якимось змінювати там нічого не можна. Однак це не єдина відмінність від кубиків Чаплигіна. Крім навчання читання, методика Зайцева має на увазі, що малюк освоює фонетичний склад мови. Кубики Зайцева діляться на 12 груп, і, займаючись по цих кубиках, ви вчите дитину розрізняти голосні і приголосні, дзвінки, глухі, м'які, тверді звуки. Для цих цілей і кубики теж різні - «золоті», «залізні», «дерев'яні» . Суть методу в тому, що на грані кубиків наносяться, так звані, склади (Б-БА-БО-Б-БЕ, М-МА-МО-МУ-МИ-МЕ, П-ПА-ПО-ПУ-ПИ-ПЕ і т.д.) Всього 52 кубика. Граючи з цими кубиками у всілякі ігри, зі складів складаються слова і дитина, таким чином, вчиться. Крім того, кубики розрізняються за кольором, об'ємом, за звучанням наповнювача, по вібрації наповнювача, по вазі. На додаток пропонуються плакати, де намальовані ті ж самі склади для читання і зіставлення. Крім кубиків в набір входять таблиці, які потрібно

розміщувати на стіні вище росту дитини, особливість методики в тому, що мами при навчанні дітей проспівують склади (це називається «поспівки»). Такі поспівки супроводжують навчання за таблицями. Мама водить по буквах довгою указкою і проспівує склади для дитини. Займаючись за таблицями і кубиками, маля запам'ятовує 246 складів російської мови. Швидкість навчання «по Зайцеву» залежить від віку дитини - малюка 3-х років зазвичай потрібно навчати близько 6-9 місяців (заняття при цьому проходять 2 рази на тиждень по 30-60 хвилин).

Плюси методики: містить приклади різних ігор для дітей, дитина - активний об'єкт навчання, заняття розраховані на ранній розвиток з 2.5 років, але є варіанти ігор для дітей і молодшого віку.

Мінуси методики: навчання відбувається досить повільно, алгоритм занять не найпростіший - потрібно строго слідувати методиці, працювати з таблицями, співати, спеціально готуватися до занять. І взагалі - просто так, без серйозної підготовки самих батьків, без регулярних занять на закріплення пройденого матеріалу, не варто й починати. Кожен раз доведеться повертатися назад і повторювати одне і те ж. А це і нам не подобається, а дітям - тим більше.

3. Методика Глена Домана (читаємо цілими словами). Дана методика раннього розвитку була розроблена в 40-х роках ХХ століття американським лікарем Гленом Доманом. В основі цієї методики лежить принцип читання цілих слів - дитина вчить не конкретні літери, не склади, а слова цілком. Навчання відбувається на підсвідомому рівні - мама на протязі 5 секунд швидко показує ряд карток зі словами, промовляючи їх. Маля ще не вміє говорити, але через деяку кількість переглядів входить в поняття букви. Звичайно, результати видно не відразу - більш того, рекомендується не влаштовувати дитині перевірок, а продовжувати займатися, чекаючи,

що малюк проявить навички сам. з дитиною, вважає Ілен Доман, треба займатися з самого раннього віку - комплекти з навчання читання розраховані на грудничків.

Плюси методики: Навчання можливе з дуже раннього віку, заняття не набридають малюкам.

Мінуси методики: Методика менш ефективна для дітей від 3-х років, для виходу в читання батькам потрібно дотримуватися рекомендованої періодичності занять.

**Аналіз змістової лінії «Мовлення дитини» Базового компонента
дошкільної освіти та програми «Українське дошкілля» щодо розкриття
завдань навчання грамоти дітей старшого дошкільного віку**

Враховуючи те, що наша мова - цілісне явище, що має певні структурні елементи, методика конкретизує основну мету розвитку мови в ряді мовних завдань і вважає, що успішне мовне спілкування можливе лише за умови розвитку всіх сторін мови дитини: звукової культури, словника, граматичної будови.

Навчання елементів грамоти. Старші дошкільники люблять розглядати книжки, слухати, як їх читають дорослі, у них виникає бажання читати самим. Навички читання та письма пов'язані з іншими видами мовленнєвої діяльності дитини. Вмінню читати передують вміння слухати, сприймати, узагальнювати, диференціювати, аналізувати, синтезувати, самостійно добирати, варіювати й вимовляти звуки, слова, речення. Активне мовленнєве пізнання - найважливіше надбання дошкільного віку. Опановуючи усне мовлення, дитина не усвідомлено обробляє мовленнєвий матеріал, накопичує не лише звукові, а й морфологічні узагальнення, що є важливою передумовою оволодіння техніки читання і письма. Окремі діти рано проявляють інтерес до звуків, його графічного зображення, а дорослий має задовольнити, разом з малюком граючись звуками, створюючи різноманітні конструкції складу, слова, знаходячи їхнє графічне зображення. Організуючи навчання дітей елементів грамоти, педагог, зважаючи на індивідуальні можливості вихованців, ураховує їхні бажання, узгоджує їх з побажаннями батьків та використовує в роботі гру, як найпродуктивніший у цьому віці вид діяльності. Така робота проводиться не масово, а з тим малюком, який проявив подібний інтерес. Індивідуальна робота з навчання читання припустима й у попередніх вікових періодах, якщо вона задовольняє

потреби и прагнення самої дитини, а не амбіції чи завищені вимоги дорослих.

Двобуквений етап є підготовчим до навчання елементів грамоти дітей шостого року життя і присвячується роботі над розвитком умінь слухати й розуміти сприйняте на слух слово, фразу, нескладний за змістом текст; удосконаленню звуковимови; звукової культури мовлення, фонематичного слуху. П'ятирічна дитина дістає елементарні уявлення про: номінативне значення слова (називає предмети, їхні ознаки, дії); існування слів, які нічого не називають і слугують для зв'язку з іншими словами (на, в (у), над, під, з, при); речення як групу зв'язаних між собою слів (два, три і більше), що виражають закінчену думку; можливість поєднати звуки в склади; те, що кількість голосних звуків визначає кількість складів у слові.

На шостому році життя формується вміння: називати звуки, що повторюються у двох-трьох словах, найчастіше вживаються у скоромовці, вірші; виокремлювати звук, з якого розпочинається чи закінчується слово; впізнавати звук на початку, в кінці та в середині слова; називати звуки, якими відрізняються слова (сон - сом, ланка -лапка, ліс - лис); послідовно називати звуки, з яких складається слово, будувати звукову схему слова, добирати слова за звуковою схемою; спостерігати за зміною значення слова із зміною звука; визначати у слові склади; визначати кількість складів у слові, добирати такі слова і позначати їх на схемах; утворювати речення за малюнками і схемами, самостійно складати схеми речень з двох-трьох слів; поширювати речення усно, за схемами та малюнками.

На сьомому році життя започатковується буквений період, на якому закріплюються здобуті раніше елементарні знання та вміння. Діти ознайомлюються з літерами українського алфавіту як знаками, що позначають звуки на письмі; засвоюють літери (їхні назви), навчаються позначати голосні і приголосні звуки, розуміють, що під час читання вимовляється не назва літери, а звук, який воно позначає, оволодівають основним способом читання, - аналітико-синтетичним, складовим; навчаються прочитувати злито дві літери,

що позначають приголосний у кінці складу (слова): чи на початку сто читають слова найпростішої структури: двоскладові (ма - ма, о -са) та трискладові (ли - мо - ни, со - ро - ка, мо - ло - ток); правильно інтонують під час читання розповідні, питальні, спонукальні речення.

Досвід роботи по навчанню грамоти дітей дошкільного віку

Дитячі роки - той вік, який ми вважаємо віком безтурботної радості, казки - це джерело життєвого ідеалу. Від того, що відкрилося дитині в навколишньому світі в роки її дитинства, що викликало її подив і захоплення, що обурило і примусило плакати не від особистої образи, а за переживання за долі інших людей - від цього залежить, яким громадянином буде наш вихованець

В. Сухомлинський

З дитячого садка йдуть до школи шестирічні діти - для одних це можливість потрапити у нове, цікаве оточення; для інших - навпаки, випадіння з комфортних стосунків; для третіх - здійснення заповітного бажання не спати вдень. Усіх шести річок, навіть найбільш підготовлених, у школі очікує безліч труднощів. Вступ дитини до школи завершує її дошкільне дитинство, зміцнює соціальну ситуацію її розвитку. Однак для того, щоб початок шкільного навчання став початком нового етапу розвитку, дитина повинна бути готовою до нових форм співпраці з дорослими і ровесниками.

Неготовність дитини до шкільного навчання зазвичай виявляється із запізненням і через факти невстигання, шкільні неврози, підвищений рівень неспокою. Іноді ці негативні явища пом'якшуються до кінця другого року навчання у школі, але часто і надовго закріплюються. Тому дуже важливо приділяти навчанню дитини у старшому дошкільному віці максимум уваги.

Коли навчати дітей читати? Для батьків і педагогів це питання завжди було і лишається дискусійним. Існує думка, що краще це робити у 6-7 років, а дехто вважає, що навіть тримісячний малюк уже здатний засвоїти ази читання. Звичайно, такі радикальні погляди

вважають оригінальністю і новизною, проте істина, мабуть, десь посередині.

Дослідження показують: найкраще починати навчати дітей читання з чотирьох-п'яти років (хоч у багатьох випадках можна розпочинати з трьох і навіть з двох). Для кожної дитини цей вік визначається індивідуально, залежно від її загального розвитку, умов життя, оточення, інтересів сім'ї тощо.

Ось тут і виникла ідея додаткових занять - «Граючись навчаємось». Ця робота включає в себе серію занять з грамоти. Щоб розпочати роботу з дітьми, я ознайомила з досвідами науковців (М. Зайцев, Н. Компанець, О. Федіна, С. Федін); продумала шляхи для досягнення мети: розробила систему занять, дібрала розвиваючі ігри, доступні дітям цього віку, скоромовки, чистомовки, підготувала необхідний дидактичний матеріал. Оскільки мислення в дошкільнят наочно-образне дидактичний матеріал складається не лише з абстракцій (графічних зображень звуків - літер), а й із зображень конкретних предметів, на яких написано літери й склади. Використання наочно-образного матеріалу допомагає дітям краще засвоїти абстрактні поняття, вони залюбки відшуковують «горішки для білочки», приклеюють «листочки» на намальоване дерево, складають половинки квадратів.

➤ Використання різноманітних видів діяльності.

Особливістю дошкільного віку є, з одного боку, інтерес малят до різноманітних видів діяльності, а з другого - їх нездатністю довго зосереджуватися на одному з них. Беручи це до уваги, я підбрала систему завдань для вивчення кожної літери, що включає в себе різні, доступні дітям цього віку, види діяльності: малювання, вирізання,

співи, знаходження предметів у приміщенні, пересування у просторі. Виконуючи ці ігрові завдання забезпечується робота аналізаторів (зору, слуху, дотику) у поєднанні з руховими, діями.

✓ Застосування диференційованого підходу.

Навчаючи дошкільнят читати, я також враховую психологічні особливості типологічних груп дітей (за ознаками типу нервової діяльності, темпераменту), та їхні індивідуальні особливості, фізичний і психічний стан, уподобання, інтереси, бажання. На заняттях малюки почуваються комфортно. Так, залежно від індивідуальних особливостей дитини, варіюється кількість завдань, місце й темп їх виконання:

дозволю дитині виконувати завдання не за столом, а сидячи на підлозі (на килимку), чи в якомусь іншому місці.

- якщо дитина непосидюча, збільшую для неї кількість рухливих завдань.

- якщо малюкові подобається фарбувати, дозволяю йому розфарбувати всі деталі малюнка, а не лише ті, що ' передбачені завданням.

- якщо дитина повільна, не форсувати виконання завдань - це тільки зашкодить справі. Нехай вона просувається властивим їй темпом.

- не докоряти малюкові, якщо він чогось не зрозумів чи виконав завдання неправильно. Нехай спробує ще раз або виконає іншу подібну вправу.

Такий підхід зумовлений метою діяльності: сприяти загальному розвитку дітей, дати їм позитивні емоції та прищепити інтерес до читання.

✓ Відповідність змісту завдань пізнавальним інтересам дошкільнят.

Зміст завдань добираю на основі системного підходу. Ознайомлення з літерами та складами проводжу одночасно з ознайомленням з основними геометричними фігурами, з кольорами, предметами та явищами навколишньої дійсності, власними фізичними та психічними ознаками тощо.

Змістовий матеріал добираю відповідно до освітніх ліній передбачених Базовою програмою розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі». Отже, загалом читання сприяє розширенню мовного фонду, окоміру дошкільнят, формує чітке уявлення про довкілля, розвиває мислення дітей.

Дуже важливо у дитини викликати інтерес до вивчення букв. Психологи кажуть, що потрібно сформувати мотивацію для читання. Є два способи:

1. Якнайбільше читати дитині цікаві казки, історії, вірші.
2. Розповідати і пояснювати дітям, чому так важливо і цікаво

навчатися читати.

У своїй роботі я прагну сформувати деякі мотиви у дітей:

1. Пізнавальний мотив - бажання навчитися читати, щоб дізнатися багато нового і цікавого про навколишній світ (наприклад про птахів і динозаврів, космонавтів, про рослини і т. п.).

2. Мотив особистісного росту - бажання навчитися читати, щоб стати таким, як дорослі, щоб мама, тато, бабуся приємно здивувалися і сказали: «Який молодець наш Дмитрик - уже уміє читати. Незабаром він сам прочитає книжку «пригоди Буратіно», яку ми йому подарували».

3. Діяльніший мотив - бажання навчитися читати, щоб мати можливість грати в словесні ігри, придумувати захоплюючі історії, або казки і т. п.

4. Перспективний мотив - прагнення навчитися читати для того, щоб потім було легко навчатися у школі.

5. Мотив спілкування з ровесниками - прагнення навчитися читати для того, щоб розповідати про прочитане своїм друзям і знайомим.

Роботу цю виконую непомітно, адже на мою думку, кожна дитина хоче навчитися читати, але якщо сам процес буде не цікавим, то інтерес у дитини дуже швидко зникне, вивчення букв, читання складів - стане для дитини мукою.

Дитина має отримати не лише навички читання та письма, а й чіткі знання щодо структури мови і звукової будови слова. Свою роботу я починаю із виявлення тих знань, умінь і навичок, які є в наявності у дітей на початку навчального року. Зробивши зрізи знань я бачу що діти знають, і на що звернути особливу увагу. Мета моїх перших занять із грамоти - ознайомлення зі словом та реченням. На цьому етапі стоять такі завдання:

- викликати інтерес до слова;
- ознайомити з поняттям «слово»;
- навчитися самостійно добирати різноманітні слова;
- довести, що слова в реченні вимовляються в певній послідовності;
- ознайомити з поняттям «речення»;
- навчитися вичленовувати речення з мовленнєвого потоку, визначати кількість слів у реченні, складати речення із ладанною кількістю слів за предметними та сюжетними малюнками;
- ознайомлювати з графічною моделлю речення;

- навчити складати речення за запропонованими графічними моделями.

Щоб викликати інтерес до слова і ознайомити з поняттям слово я використовую художні твори, дидактичні ігри, метою яких є розвиток словникового запасу, пам'яті, уваги. У грі «підкажи слово» до дітей приходить казковий герой Шустрик, який знав колись чимало віршиків, але призабув окремі слова. Діти із задоволенням підказують Шустрикові ці слова. Далі оглядаючи кімнату діти називають предмети, які знаходяться поряд (гра «Назви,що побачиш»), вимовляючи кожне слово кладемо фішку до коробки. В кінці гри Шустрик викладає із коробки фішки і звертає увагу дітей на те, що це все вони називали слова і справилися із завданням дуже гарно. У грі «Пари слів» я називаю кілька пар слів, які мають між собою певну асоціацію. Пропоную дітям запам'ятати слова в парах, потім я називаю якесь з перших слів, а діти пригадують його «пару». Наприклад:

кицька - молоко

хлопчик - машина

стіл - пиріг

Якщо діти справляються легко, то я ускладнюю гру, пропоную назвати будь-яке слово з пари, або пропоную запам'ятати більшу кількість пар слів (4-6). Наприклад: вулиця - метро

вода - басейн

ковбаса - собака

ніч - зорі,

У грі «Розумники» необхідно дітям здогадатись якого слова не вистачає у римованому рядку (додаток №7 стор.86-94). Наприклад:

Сійся жито і пшениця,

- буде дітям - .... (паляниця).

для веселої малечі

Бублик вигляне із ... (печі).
А рум'яний ... (колобок)
Скочить прямо на зубок.
Виросте всього доволі
На широкім житнім ... (полі).
Запеклося сонце в хлібі,
Хто зростив його - ... (спасибі).

В. Крищенко

У грі «Згадай слово» називаю ознаки предмета, а діти відгадують про що мова. Наприклад: круглий, великий, гумовий, легкий... (м'яч); темна, велика, низька, дощова...(хмара). А далі навпаки: я показую предмет, а діти називають його ознаки: яблуко яке? (смачне, солодке, стигле, соковите, червоне і т. д.); рукавички які? (теплі, вовняні, сині, /люблені і т. д.); квіти які? (барвисті, строкаті, червоні, пишні, великі)...

У грі «Кажі навпаки» я називаю слово - «ознаку» і діти теж називають, тільки навпаки. Ось наприклад: великий-малий, холодний-гарячий, слухняний-розпещений, веселий-сумний. За допомогою цих ігор закріплюється поняття слова-ознаки (додаток №6 стор.80). У грі «Добери якнайбільше слів» діти добирають слова - ознаки. Наприклад: їжак - хитрий, колючий, маленький, спритний....

заєць - куцохвостий, боязкий, довговухий,
несміливий, швидкий...і т. д.

Наступний крок - ознайомлення з поняттям «речення», навчити дітей відрізнити речення із загального мовного потоку, розчленовувати речення на слова, складати речення з одного-трьох слів за сюжетними та предметними малюнками, ознайомити з графічною моделлю речення. Під час цієї роботи пропоную дітям розглянути картинки і дати відповіді на запитання по картинці. Діти відповідають, а я

пояснюю його за допомогою слів фішок, у цьому теж допомагає казковий герой Шустрик. Далі пропоную дітям самотійно одночасно промовляючи речення виставляти слова-фішки. Пояснюю, що скільки фішок - стільки слів у кожному реченні. В кінці заняття закріплюю з дітьми матеріал: «Давайте розкажемо Шустрику із чим ми познайомились на занятті, (із реченням) Чого ж ми навчилися?(складати речення) Із чого складається речення? (речення складається із слів)».

Слідуючий етап - це знайомство зі схемою (графічною моделлю) речення. Заняття проводиться в ігровій формі і допомагає знову наш герой Шустрик. Він пропонує дітям розглянути малюнок і придумати речення, яке складається з двох-трьох слів. Виставляю слова - фішки.

Що роблять діти на малюнку? (діти граються). «Діти» -викладаю одну фішку, «Граються» поруч кладу іншу фішку. Пропоную дітям: - Прочитайте речення (показую на фішки).

Тут Шустрик задумується - як же можна записати в зошиті це речення, адже діти ще не вміють писати? Здогадався? «Давайте замість фішок малювати в зошитах рисочки. Скільки слів, стільки й рисочок». Діти пробують схематично зображати речення. Далі пропоную дітям декілька схем і даю завдання вислухати речення і подумати яка зі схем відповідає даному реченню?

Запитую дітей, навіщо наприкінці ставиться крапка? (тому що думка закінчена). Пояснюю, що початок речення вирізняється штрихом, оскільки завжди починається з великої літери. Пропоную дітям розкрити художні книги і пошукати в них початок і кінцівку речення. Далі діти виконують вправи на складання речень. У кожної дитини є набір смужечок для практичних завдань, щоб викладати схеми речень. Ускладнюю завдання тим, хто впорався з простим

реченням. Називаю складніші речення з прийменниками, перед цим пояснюю дітям, що прийменник це окреме маленьке слово. Для кращого запам'ятовування слів, що пишуться з великої літери, вивчаю з дітьми віршик:

Навіщо букву велику писати?
Тож речення треба нею почати!
Назву країни, міста, села;
Кличку собаки, папуги, kota;
Вулиці назву, людини ім'я,
З великої букви писатиму я!

Продовжуючи знайомство із словами, що означають предмет, пропоную дітям назвати те, що вони бачать. І знову нам допомагає Шустрик, який і пояснює дітям, що є слова, які не можна побачити, торкнутися. Наприклад: повітря, дитинство, радість...Пропоную дітям самостійно пригадати такі слова (мрія, ласка і т. д.). Для малюків це завдання дещо ускладнене, бо в них ще бракує словникового запасу й не розвинене абстрактне мислення. Проте декілька разів повправлявшись, діти починають з кожним разом краще виконувати завдання.

Ознайомлюючи дітей із словами, що означають дію предмета, граю з ними у гру «Вгадай слово». Називаю слова - «дії», а вони вгадують, про що іде мова. Наприклад: сходить, світить, гріє...(сонце); жує, пасеться (корова). Далі пропоную дітям назвати самі слова - «дії». Наприклад: - Що робить кицька, коли бачить мишку? (підкрадається, ловить...)Що робить кицька, коли грається бантиком? (бігає, підскакує, хапає, тягне, радіє)

Наступна вправа: діти розглядають малюнки і називають лише слова - «дії». На кожному занятті даю на повторення будувати схеми речень, складати речення за малюнком. Ці завдання діти дуже люблять і з великим задоволенням їх виконують.

Наступний етап - це опанування дитиною звукової сторони слова, вміння виділяти звуки із слів, робити аналіз. Мета і завдання на цьому етапі:

- Навчити дослуховуватися звучання слів
- Самостійно визначати послідовність звуків у слові;
- Відчувати звук як окремий елемент слова;
- Дати поняття про звуки голосні та приголосні, чим різняться вони за вимовою
- Навчитися розрізняти тверді та м'які приголосні за звучанням та артикуляцією;
- Навчитися позначати звуки умовними позначками-фішками: позначення голосних звуків кружечком 0, твердих приголосних -смужкою -, а м'яких приголосних двома смужками =. Кружечок у свідомості дитини асоціюється з вільним проходженням струменя повітря через ротові порожнину, смужка символізує перешкоду на шляху цього струменя, дві смужки - посилену, нібито двійну перешкоду, якою супроводжується вимова м'якого звука порівняно з твердим;
- Навчити поділяти слово на частини, тобто склади;
- Відпрацювати вміння визначати наголос у словах;
- Навчити розрізняти одно-, дво-, трискладові слова.

Відомо, що перш ніж навчити дитину читати, потрібно навчити її чути і виділяти звуки. Пропонувала дітям дивитися у дзеркальце, щоб вони мали змогу побачити, що нам допомагають вимовляти звуки губи та язик. Шустрик знову стає у пригоді і розказує дітям, що звуки бувають різні. Одні легко й вільно вириваються назовні, не зустрічаючи на своєму шляху жодних перепон.

- Що ж це за звуки, при вимові яких струмінь повітря виходить з рота вільно? ([a], [o], [y], [ɛ], [и], [і]). Вони називаються голосні: від слова «голос». Їх можна співати голосно і без кінця. Щоб легше було запам'ятати вчимо віршик:

6 звуків можна вільно

Співати як пісні

Ці звуки знає кожен

Їх звати голосні.

***

Вільно минає повітря крізь рот,

Наче вітрець чарівний.

Голос зростає, співає і от -

Народжено звук.... голосний.

***

Голосні плигають в пісеньці дзвінко,

Можуть заплакати і закричать.

Заколисують в колясці дитину,

Та не бажають свистіть і бурчать.

***

Приголосні натомість же раді

Шелестіти, шепотіти, скрипіти,

Навіть пирхати і шипіти ,

Та не хочуть вони співати.

Приголосним звукам доводиться гірше, щоб їх вимовити, повітря доводиться долати перепони: губи, зуби, язик. Їх ніяк не можна проспівати: утвориться лише шум.

Пояснюю дітям, що голосний звук позначаємо значком «О» (це наш відкритий рот, коли повітря вільно витікає з нього).

Приголосний звук таким значком позначаємо « - » (це ніби перепона на шляху струменя повітря, яку влаштовують губи, зуби та язик). Щоб закріпити голосні та приголосні звуки, виконую з дітьми вправу «Покажи звук»: у кожної дитини по 2 картки - «О» та «-». Я називаю голосні чи приголосні, а діти піднімають відповідну картку.

Гра «Хто більше» (на виокремлення першого звука у словах). Для цієї гри підготувала серію карток з предметними малюнками, кожна дитина по черзі витягає картку і називає перший звук зображеного предмета. Ще пропоную дітям розглянути малюнки і назвати зображені предмети, але лише ті в назвах яких є даний звук (дивись додаток №1 стор.32-39).

Дуже люблять малюки грати у гру «Магазин іграшок». На імпровізованому прилавку кілька іграшок, різні за величиною. Пропоную дітям придбати іграшку за умови: визначити перший звук у слові, яким воно називається. Також закріплення звуків проходить у грі «Не помились». Я називаю дітям слова, а вони показують картку із початковим звуком.

У грі «Добери потрібний малюнок» теж допомагає закріплювати звуки. На великому ватмані розміщено ряд предметних малюнків, завдання такі:

- накрити фішкою той малюнок, назва якого закінчується на голосний;
- накрити фішкою той малюнок, назва якого закінчується на приголосний.

Ще у грі «Знайди звук» читаю вірш:

Звук стає в нас дуже вмілим Лиш
тоді, як зрозумілий. Звуки всі ми
впізнаємо
І картинки роздаємо.
К-к-к-к - капають краплинки в тиші,
Г-г-г-г - горох нам луцять миші,
Х-х-х-х - хом'як хропе вві сні,
Ц-ц-ц-ц - курча розбудимо в хліві,
П-п-п-п - гармата стрілить враз,
С-с-с-с - з крана капає вода,
Д-д-д-д - два дятли зводять дім,
Ш-ш-ш-ш- вітер в небі заспівав,
З-з-з-з- комара злякалась я,
Ж-ж-ж-ж- це, звичайно, жук летить,
Р-р-р-р- в клітці тигр ричить,
Ч-ч-ч-ч- поїдем паровозом,
Л-л-л-л- кораблик діток возить,
М-м-м-м- мукає корова в лузі,
Зі звуками ми добрі друзі!

Промовляючи кожен звук, діти відшуковують символи-картинки звуків (набір ігор у додатку №2 стор.41-44).

Дуже ефективно у закріпленні даного матеріалу використовувати скоромовки, а діти визначають, який звук найчастіше повторюється. Розгадуємо загадки у відгадках яких виділяємо перший і останній звук. І так непомітно, вправляючись на кожному занятті, діти поступово отримують навички у виділенні звуків, розвивають мовлення, пам'ять, увага, зосередженість, вчаться робити звуковий аналіз слів.

Так поступово у своїй роботі я підійшла до вивчення літер. Тепер до нас на заняття Шустрик приходить не просто так, а приносить нову літеру. Спочатку вивчаємо літери, які означають голосні звуки. Ми з дітьми розглядаємо літеру, а Шустрик пропонує пофантазувати і намалювати предмети на які вона схожа. На кожну літеру вивчаємо віршик, скоромовку, називаємо слова у яких літера знаходиться на початку і в кінці, посередині слова. Характеризуємо, яка це літера голосна чи приголосна, як позначається. На закріплення прописуємо у повітрі літеру, викладаємо паличками, гудзиками, і, нарешті прописуємо у зошитах.

Якщо дитина не запам'ятала літеру працюю з нею індивідуально. Вивчивши літери, що означають голосні звуки, вивчаємо літери, що означають приголосні і поступово починаємо з'єднувати літери у склади. Для цього викладаю на фланелеграфі картки із зображенням літер у різній варіації (НА, МА СА АН АМ...). Паралельно ознайомлюю дітей з поняттям «склад». Для цього розкажую дітям казку, як друзі заблукали у лісі, і як їх необхідно кликати, називаючи імена, наче ділячи на частини. Ці короткі слова мають лише склад: ти, ви, ліс, стіл - промовляючи їх рот роззявляється лише один раз. Пропоную дітям самим назвати приклади таких слів (дощ, суп, сад, грип...). Далі пропоную знову порахувати, скільки разів тепер відкривається мій рот у кожному слові? (ра-на, ми-ло, пе-чи-во, де-ре-во...). На закріплення гра «Скільки є складів у слові?» (мовчанка). Кожна дитина отримує добірку карток з цифрами «1, 2, 3, 4, 5». Я називаю слово, а діти показують картку, з цифрою, що відповідає кількості складів у слові. У грі «Купи іграшку», отримує іграшку той, хто правильно виконає завдання: назвати іграшку, у слові якої є лише один склад; два; і т. д.

Коли діти навчаться легко з'єднувати звуки у склади і вільно читати їх, використовую у своїй роботі ігри-кросворди, різноманітні схеми.

На мою думку, використання простеньких ребусів, кросвордів дуже доречно, адже їх розв'язання продовжує формувати поняття про

те, що елементом мови є слово, розвиває інтелект та ерудицію дітей (додаток №3 стор.46-58; №4 стор.60-68; №5 стор.70-78).

Працюю у тісному контакті з батьками, які завжди цікавляться своїми дітьми, які допомагають у роботі, тобто живемо і навчаємось, граємось і переживаємо всі разом : діти - батьки - вихователі. Проводжу роботу з батьками:

- Перегляд ігор-занять.
- Консультації на тему: «В які ігри грають наші діти», «чи знаєте Ви свою дитину», «Чи завжди праві дорослі», «Батьки і діти, діти і батьки
- одвічне коло, що хвилює всі віки».

Було проведено багато бесід, порад щодо навчання дітей грамоти. У процесі роботи з'явилося бажання діяти; більше розкрилися мовленнєві здібності дітей, збагатився словник, розвивається пам'ять, діти стали більш допитливими; малоактивні діти починають спілкуватися, гратися, вливатися в дитячий колектив, а головне, що діти запам'ятовують вивчені літери і навчаються читати з великим інтересом.

Малюк, що збирається сучасної школи, має вміти самостійно мислити, працювати, творчо розмірковувати, висловлюватися, йому потрібні не лише міцні навички читання та письма, а й чіткі знання щодо структури мови і звукової будови слова.

Проводячи підсумки результатів роботи, я можу відверто сказати, що дана система занять лише позитивно вплинула на розумовий розвиток дітей, а саме: розвинений фонематичний слух, сформована лексична, граматична і монологічна компетенція. Малюки навчились в ігровій формі робити звуковий і складовий аналіз слів; виокремлюють голосні, приголосні, тверді, м'які звуки, наголос у словах; складають речення, виділяють послідовність слів у реченні, складів та звуків у словах; знають алфавітні назви букв, володіють технікою читання складів відкритих і закритих; володіють руховими навичками, потрібними для майбутнього навчання письма. Діти мають збалансований словниковий запас із різних освітніх ліній: «Особистість дитини», «Дитина в соціумі», «Дитина у природному довкіллі», «Гра дитини», «Дитина у світі культури», «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі»; вміють називати ознаки, якості предметів, явищ, подій; знають прислів'я, приказки, скоромовки. За кількісною і якісною характеристикою словник дітей сягає такого рівня, що вони можуть легко спілкуватися з дорослими і дітьми, підтримувати розмови в межах свого розуміння. У дітей з'явився ще більший інтерес до дитячої книги, вивчення віршів, загадок, вони із задоволенням розмірковують і висловлюють свою думку. Під час своєї роботи я постійно давала дітям нові знання, тому що ще К. Д. Ушинський говорив, що «основний закон дитячої природи можна

висловити так: дитина потребує безперервної діяльності і втомлюється не діяльністю, а однобічністю».

Використані джерела інформації

1. Базовий компонент дошкільної освіти./Науковий керівник:А.М.Богуш, дійсний член НАПН України,проф.,д-р пед.наук.-К.,2012.-26с.
2. Барташнікова І. А., Барташніков О.О «Як навчити малюка читати», Тернопіль, «Навчальна книга», Богдан – 2005ю
3. Березіна О. М., Павловська Т. О. «Мовні ігри та забави» вид. МП «Мальва-ОСО»-1999
4. Бібліотечка вихователя дитячого садка.Розвиваємо логіку. К., ТОВ «Редакція освітянських видань» -вересень №17,18-2005
5. Бібліотечка вихователя дитячого садка.Маленькі співрозмовники. К., ТОВ «Редакція освітянських видань» Вересень №17, 18-2003.
6. Газета «Психолог» №10, 2006р.
7. Готовність дитини до навчання / Упоряд.: С. Максименко, К. Максименко, О. Главник - К. : Мікрос - СВС. - 2003.
8. Черняєва в. Ю. Школа дошкільнят (Мислення. Увага. Пам'ять.) -Харків. Веста. Видавництво «Ранок» - 2003

Додатки

Додаток №1

«СВІТ ЗВУКІВ»

1. «Впіймай звук»

Педагог називає ряд слів. Якщо дитина чує потрібний звук, то плескає у долоні. Слова добираються так, щоб звук був у різних позиціях.

2. «Де звук?»

Називаються слова. Діти визначають місце заданного звука у слові (початок, середина, кінець)

3. «Який звук тягну?»

А—ня, є—хо, І—ра, о—сінь, у—ра. (всі голосні букви, крім «и»)

4. «Зачаровані звуки»

Озвучування звуків за беззвучною артикуляцією (голосні звуки).

5. «Скільки пальчиків - стільки звуків»

Діти закривають очі. Педагог називає звуки, а діти показують кількість на пальчиках. ПБ; АОИІ і т. д.

6. «Вередливий звук»

Ігрова ситуація: «Жив собі, був собі звук (наприклад к) у словах, завередував і втік. Потрібно звук впіймати і поставити на місце».

-іт-кіт; -аштан-каштан; -віти-квіти; -стілчи-стілчик.

7. «Телеграфісти

Педагог промовляє окремі звуки, а діти складають із них слова:

л-і-т-о - літо; з-о-ш-и-т - зошит; п-і-в-н-и-к - півник.

8. «Червоне - біле»

Діти отримують кружечки - червоні і білі, уважно слухають слова. *Я* у слові є потрібний звук - піднімають червоний кружечок, якщо немає - білий.

9. «Розпізнай слово»

Демонструються картинки. Діти називають і визначають перший звук і утворюють слово з цих звуків; дерево, індик, мак, автобус - Діма; сом, ехо, лампа, Оля - село.

10. «Озвуч картинку»

ворона - карр; миша -
пі-пі-пі коник - іго-го і
т..

11. «Який звук спільний?»

Педагог називає слова, діти визначають спільний звук: зима-зошит, казан-береза-зозуля.

12. «Хто найуважніший?»

Діти розглядають зображення складів на таблиці і якнайшвидше утворюють нові слова. Т, хто складе більше слів.

13. «Намисто»

Визначення початкового та кінцевого звука у слові: мама - апельсин - ножиці - Іра - автобус - син - ...

14. «Хто в рукавичці живе?» Звуконаслідування. Одна дитина підходить до рукавички і запитує:

- «Хто в рукавичці живе?» Діти відповідають голосом тварин. Ведучий впізнає тварину.

15. «Відстукай склади»

Діти сідають у коло. Педагог називає кожному слово, дитина повинна відстукати кількість складів. В той, хто не зробить помилок.

16. «Уважним будь»

Показує вірш, скоромовку, чистомовку, а діти визначають який звук найчастіше зустрічається.

17. «Відлуння»

Педагог називає слова, а діти хором останній склад ромашка - ка; книга - га; ліс - ліс.

18. «Який склад загубився?»

дівчин-- , хлоп-, ді~, де—во, ка—на, со—ка.

19. «Скажи як я»

Слова з певним звуком вимовляються пошепки, тихо, голосно, швидко, повільно. Діти повторюють.

20. «Зіпсований телефон»

Ведучий пошепки говорить слово сусідові, який передає його далі, останній промовляє слово вголос. Якщо слово сказано неправильно, з'ясовують, хто почув неправильно

21. «Про що говорить ліс, луг, вулиця»

Розвиток слухової уваги.

:

Додаток №2

Ребуси

«Прочитай слово»

Мета: активізувати розумову діяльність дітей, привчати долати труднощі при вирішенні завдання; розвивати логічне мислення; прищеплювати цікавість до знань, бажання вчитися.

IIA

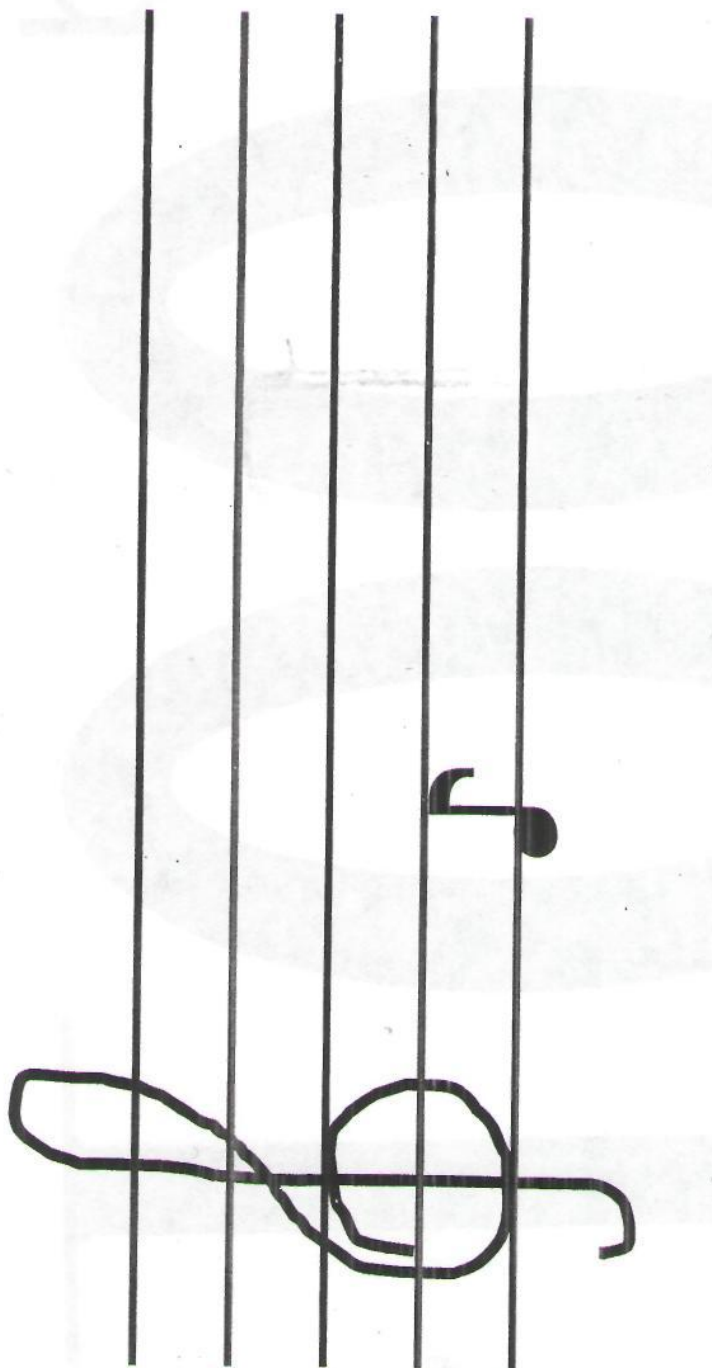

IMA

7, я

КОРД

100

жод

1000

лрл

р

HO

K

ЛКА

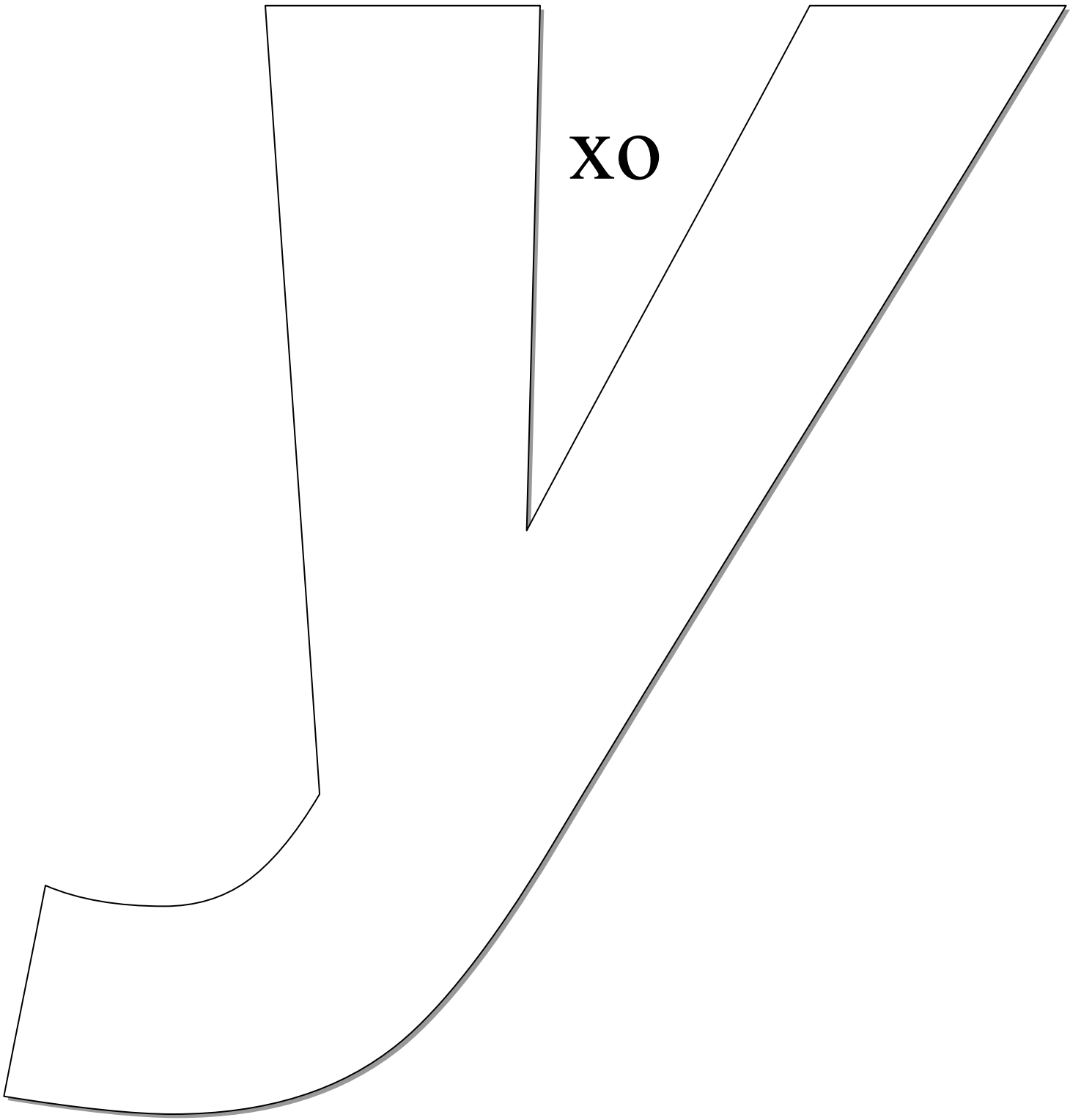
ТА

Я

1

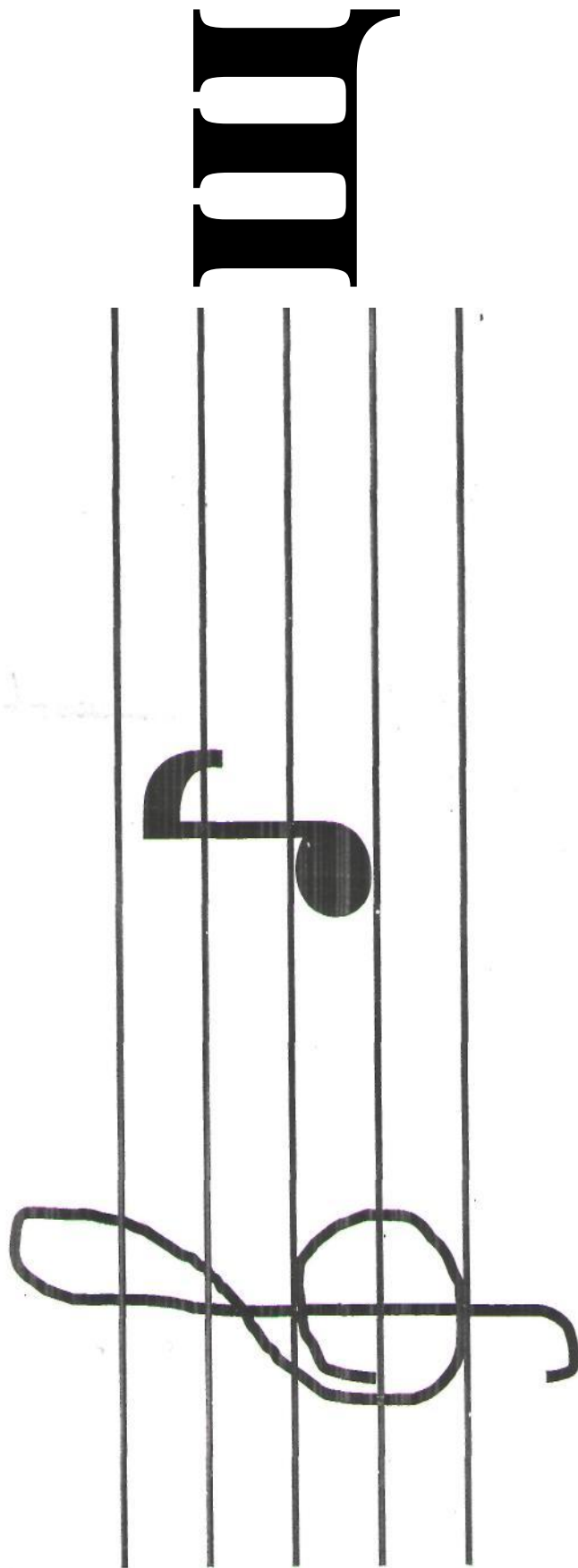

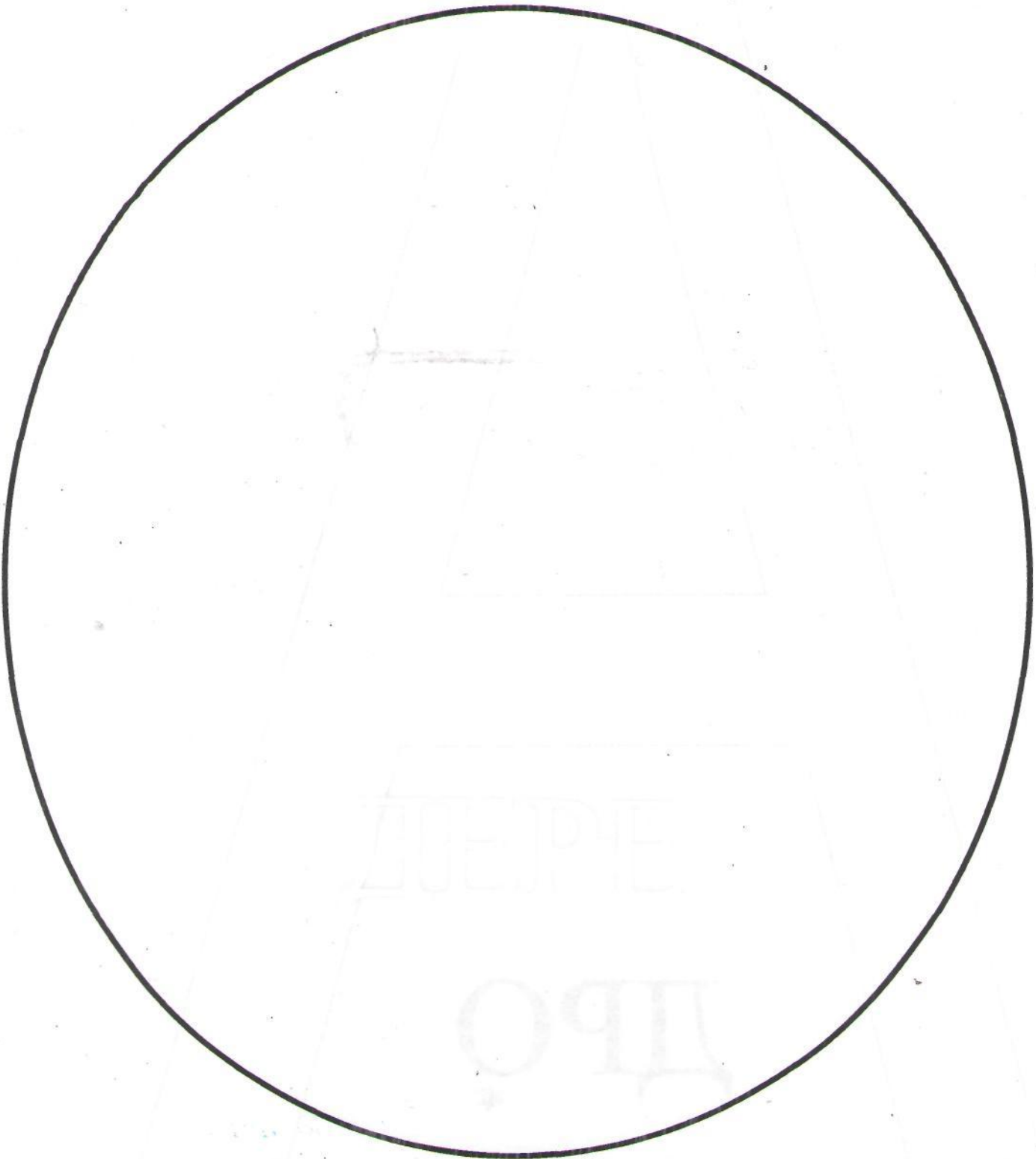
Ц

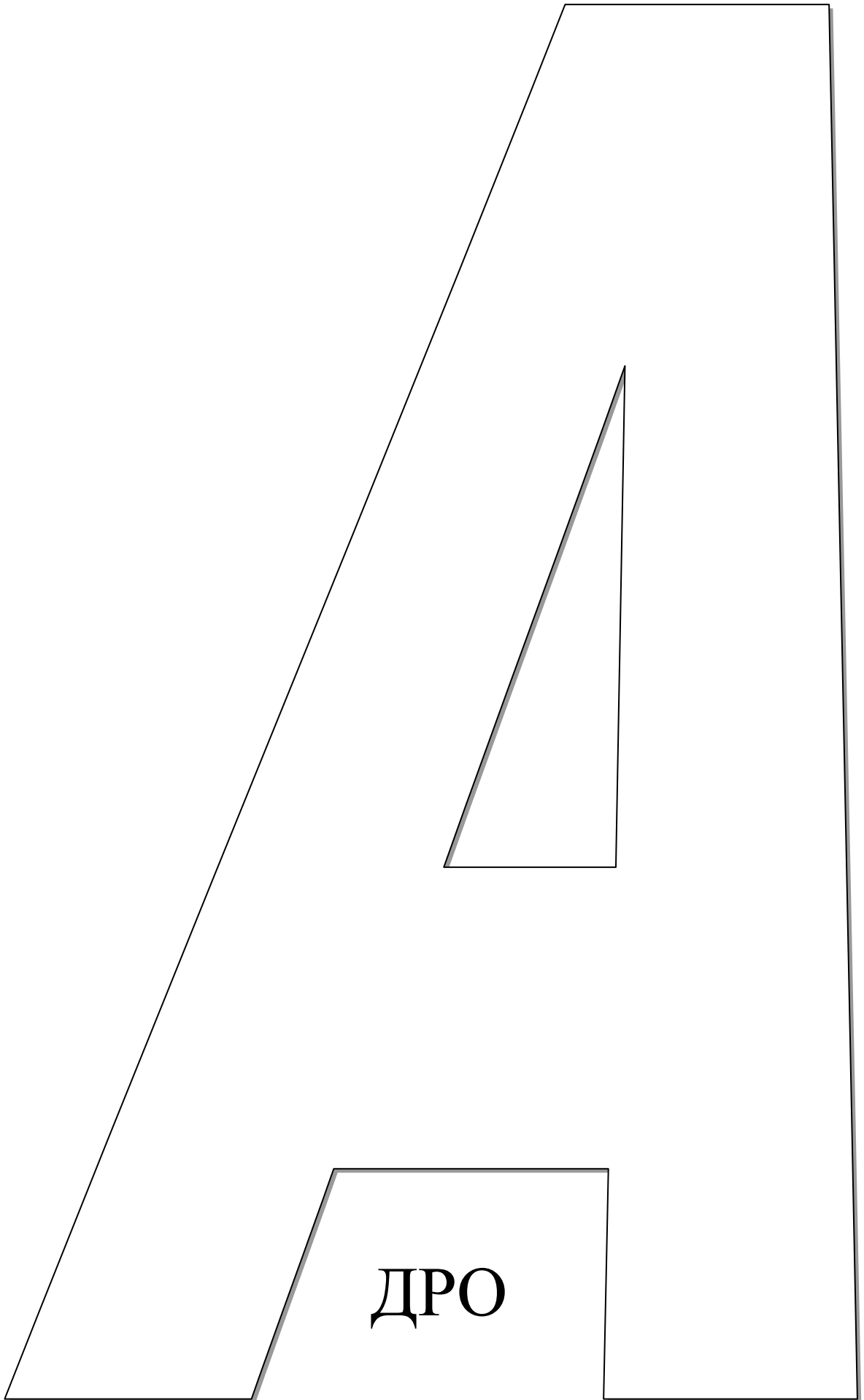

TRIPLE A

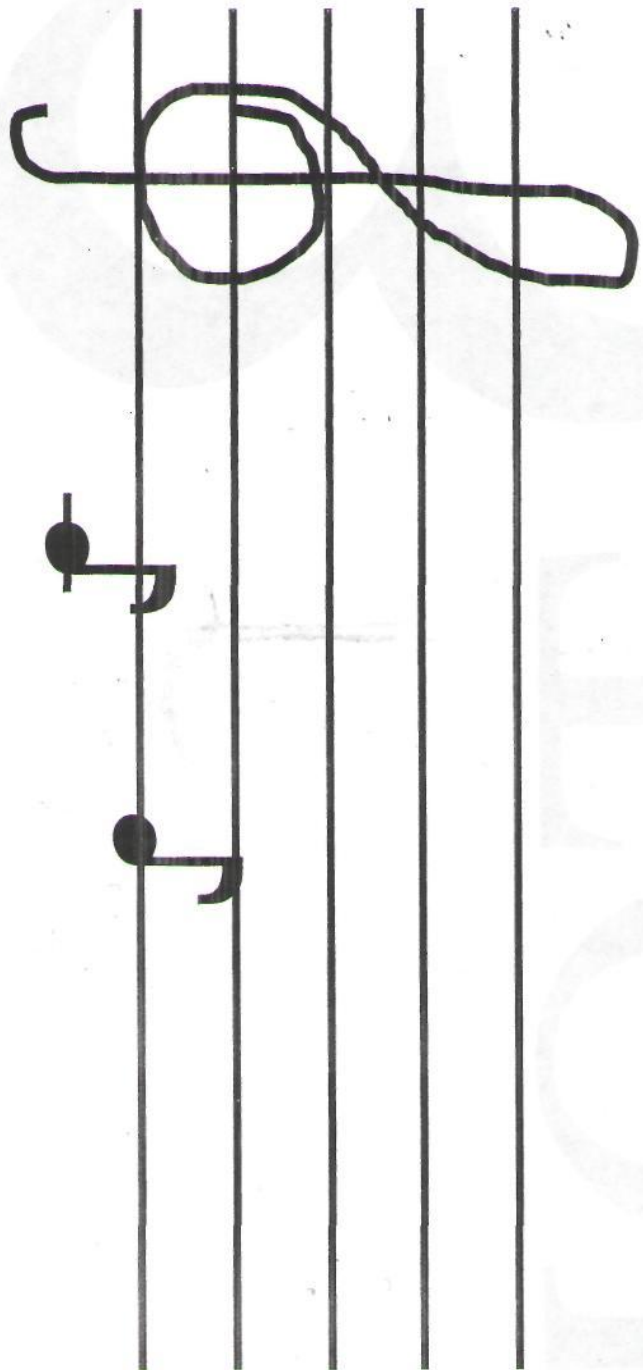

ДРО

H O

3T0EH

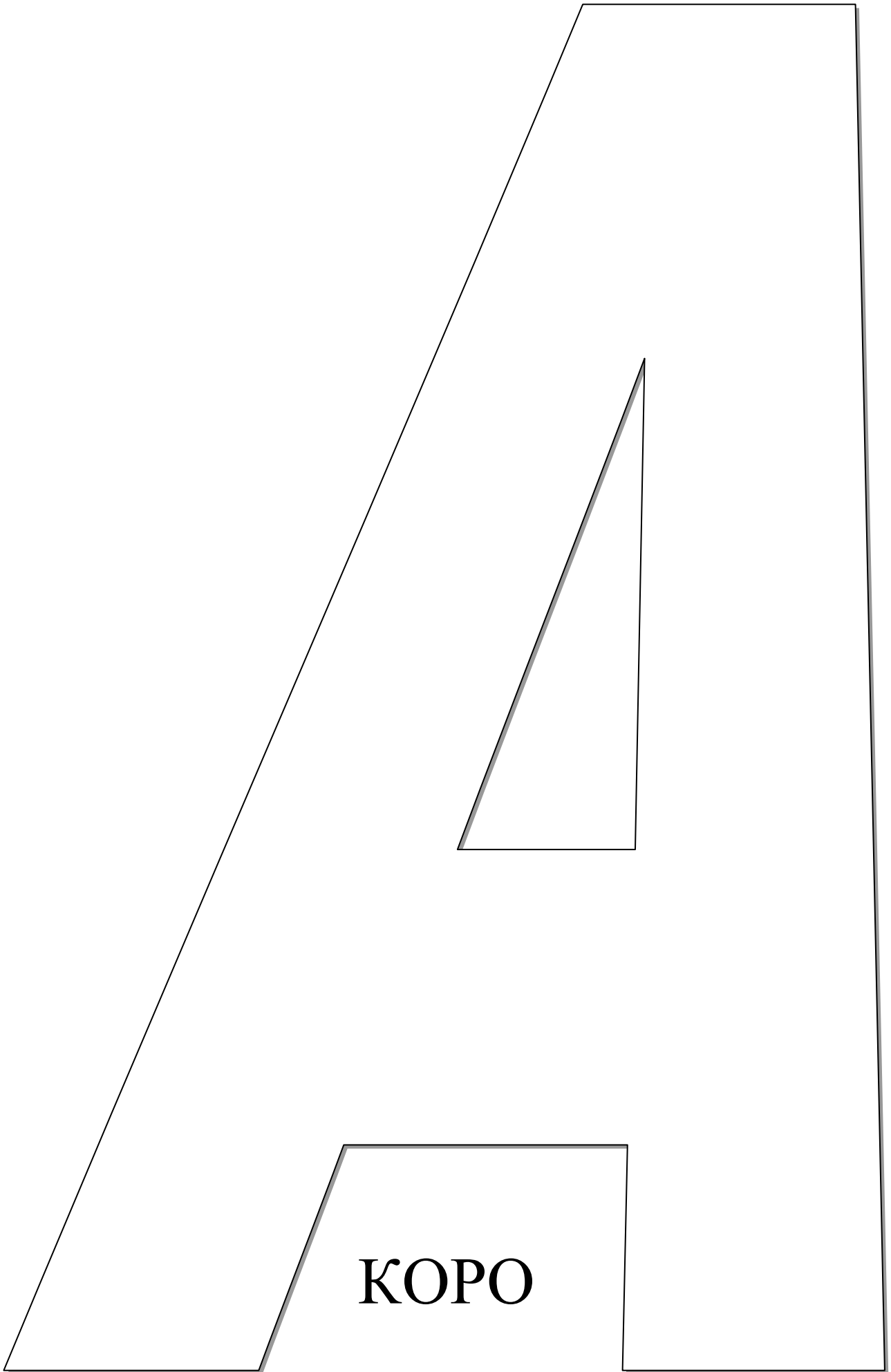
iH

LOOSIN

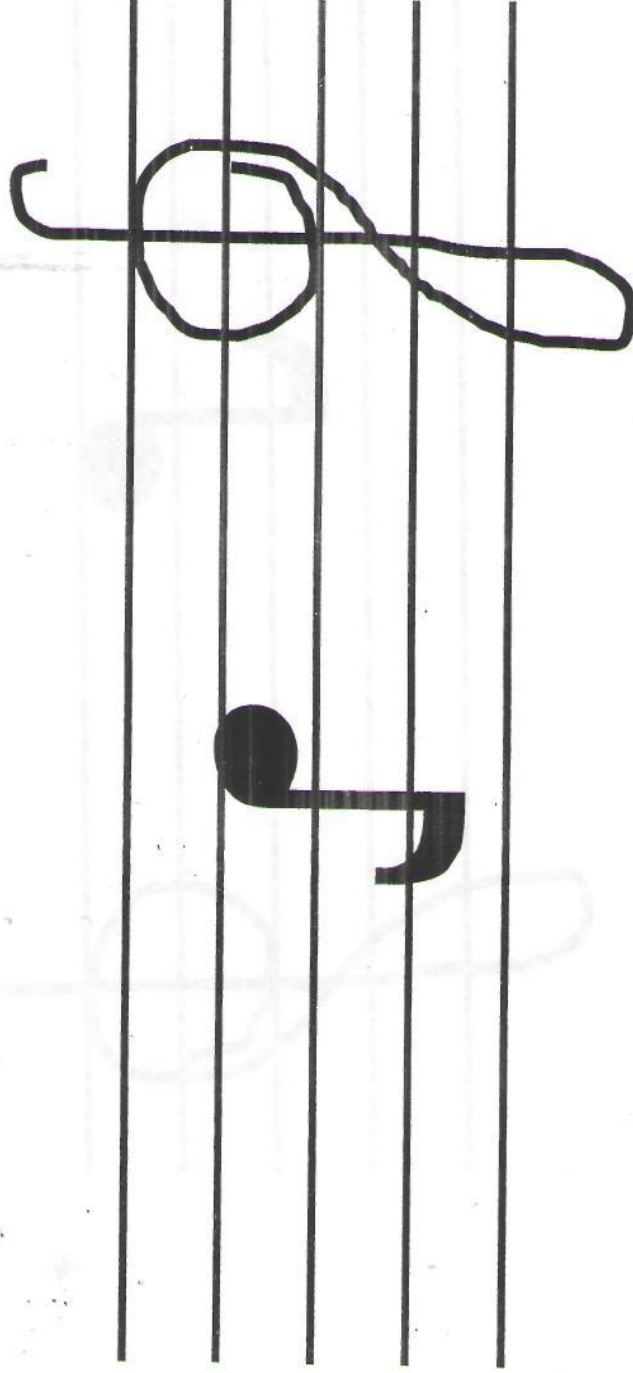

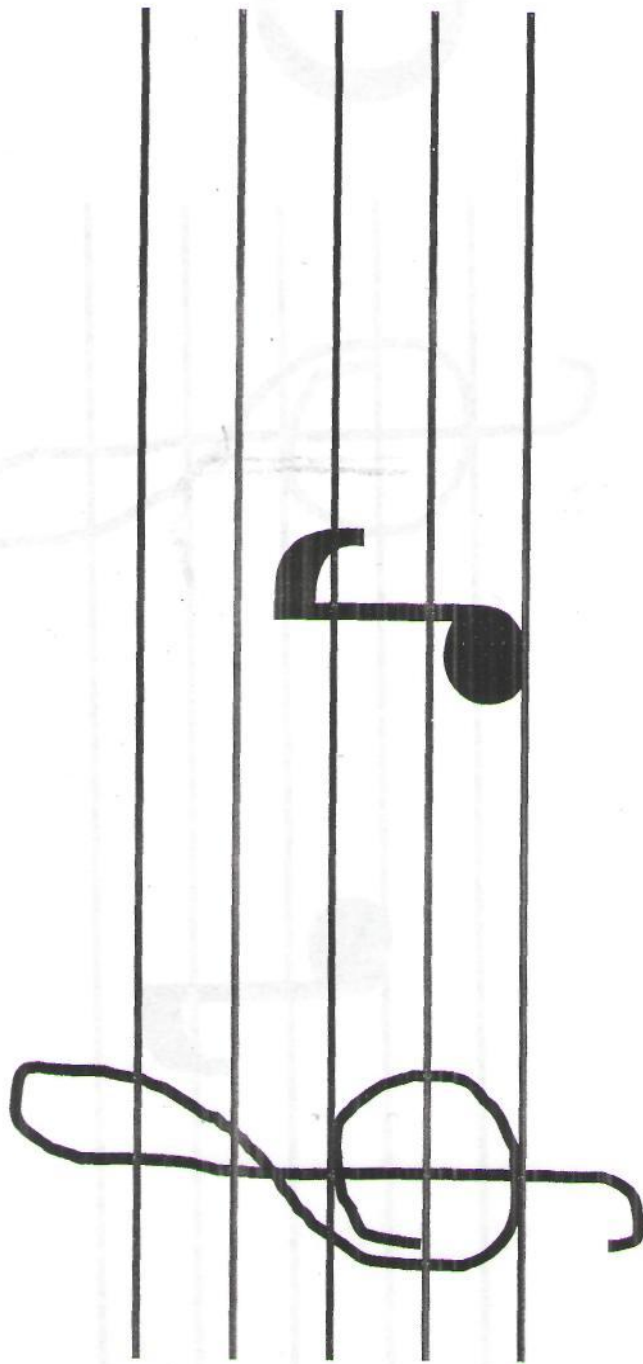
РОНА

PA

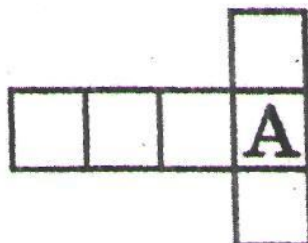

КРОСВОРДИ У
А

Ю

По горизонталі: Сіреньке, маленьке, хоч якого kota з місця стягне. (Миша)

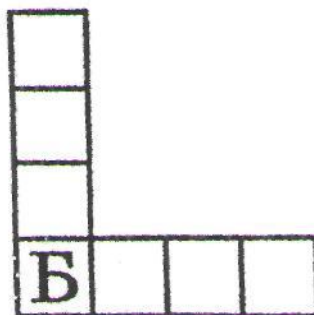
По вертикалі: Має клешні й довгі вуса. Я і сам його боюся я, бо щипає, мов гусак. Ну, а звуть щипаку... (Рак)

Б

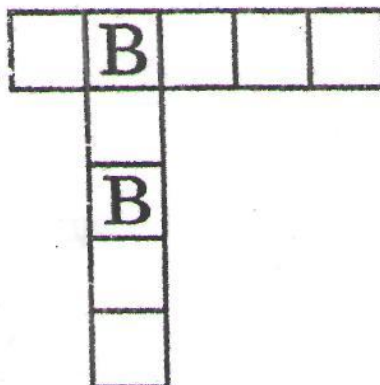
По горизонталі: Не звір, а вис. (Буря)

По вертикалі: У лісі буває і капелюх має. На одній нозі стоїть і чекає, доки не візьмуть на обід. (Гриб)

В

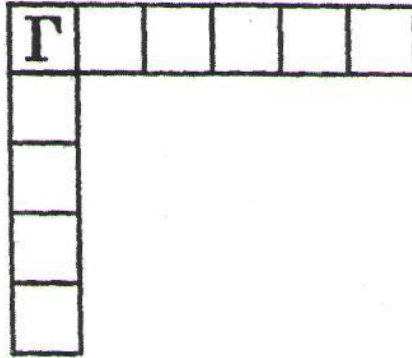
По горизонталі: Хвіст гачком, ніс п'ятачком. (Свиня) **По вертикалі:** За горами за долами ходить свита і кожух. (Вівця)

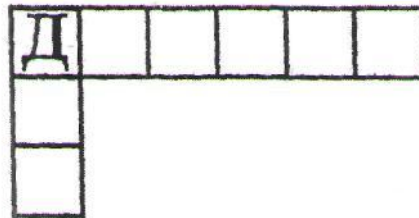
Г

По горизонталі: Без рук, без ніг, а вилізе на пліг. (Гарбуз) **По вертикалі:** У зеленім кожушку, кістяній сорочці я расту собі в ліску - всім зірвати хочеться. (Горіх)

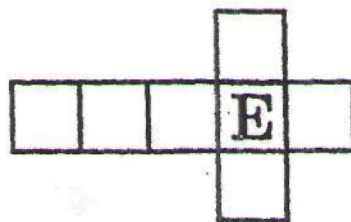
Д

По горизонталі: Влітку в шубі, а взимку голе. (Дерево) **По вертикалі:** Живе один батько і тисячі синів має. Всім шапки справляє, а собі не має. (Дуб)

Е

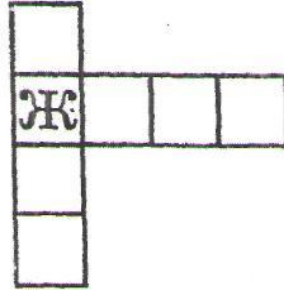
По горизонталі: День і ніч стукаю, всі дерева слухаю. (Дятел) **По вертикалі:** Він хоч не кінь, а гриву має, в спекотній Африці гуляє. Якщо сердито зареве, - тремтить від жаху все живе. (Лев)

Ж

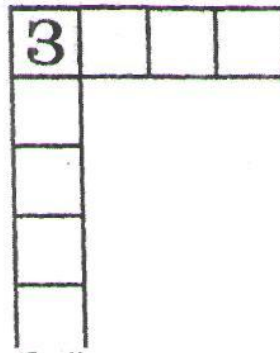
По горизонталі: У воді сидить охоче, та не риба і не рак. Вистромля булькаті очі і співай: "Кум-квак". (Жаба)

По вертикалі: Лиш торкнись до колючок - він згортається в клубок. Не вгадаєте ніяк? Підказати? Це ... (їжак)

З

По горизонталі: В'ється віршовка, на кінці головка.(Змія **По вертикалі:** Влітку сіренький, а взимку біленький Довгі вуха має, швидко в лісі стрибає. (Заєць)

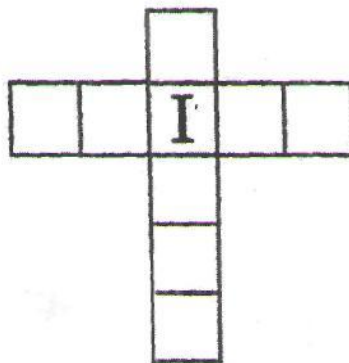

i

І

По горизонталі: Невидимка ходить в гаї, всі дерева роздягає. (Осінь)

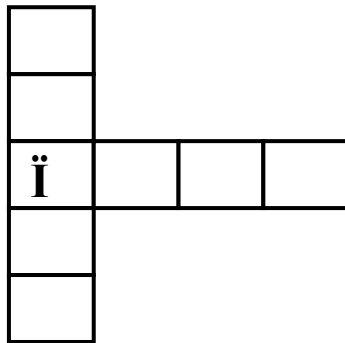
По вертикалі: Рукавом махнув - всі дерева зігнув; (Вітер)

ї

По горизонталі: В мене шубка з колючок, в мене сіра спинка. Ніс - як чорний п'ятачок, очі - намистинки. (їжак)

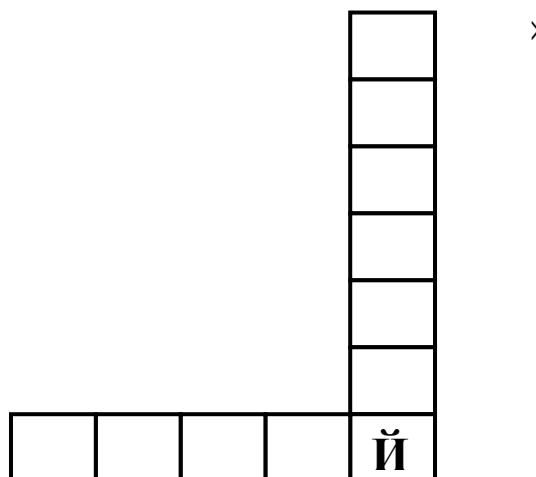
По вертикалі: Полотно, а не доріжка, кінць біжить, немов стоніжка. (Поїзд)

Й

По горизонталі: Видно край, а до нього не дійдеш. (Обрій)

По вертикалі: Маленький, сіренький, по гаях літає, уночі співає. (Соловей)

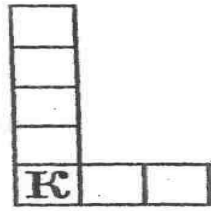

К

По горизонталі: Його домівка - океан, із спини в нього б'є фонтан. (Кит)

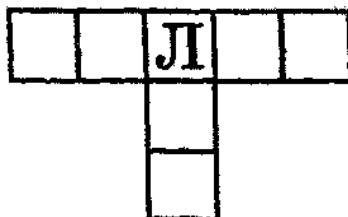
По вертикалі: Він, нитку сотає, а на клубок не мотає.

Л

По горизонталі: В неї очі, мов горішки, кожушина хутряна, гострі вушка, наче ріжки, у дуплі живе вона. (Білка)

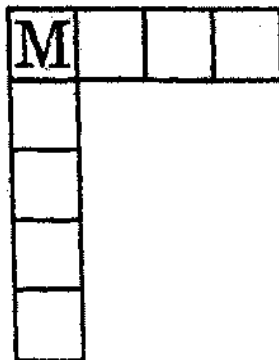
По вертикалі: Живе в лісі, хижий, дикий, любить кури та індики. (Лис)

М

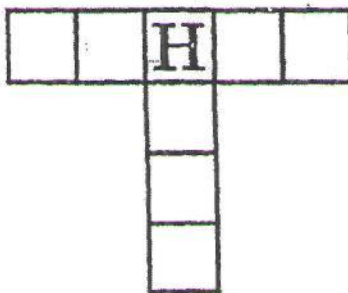
По горизонталі: Мию, мию без жалю, мию там, де брудно. А купатись не люблю, бо від того худну. (Мило)

По вертикалі: Без рук, без олівця малює без кінця. (Мороз)

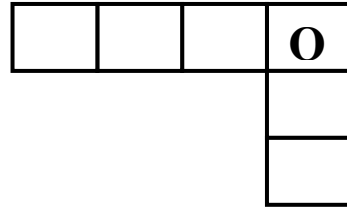
Н

По горизонталі: по вертикалі: Голуба хустина, червоний клубок, по хустині качається, людям усміхається. (Сонце, небо)

о

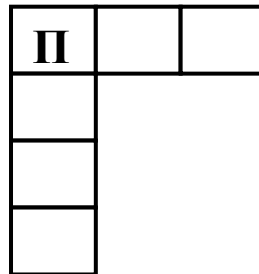
По горизонталі, по вертикалі: Розстелений кожушок, на нім посіяний горошок. (Небо, зорі)

п

По горизонталі: Корова без ніг, без тіла - скирту соломи з'їла. (Піч)

По вертикалі: Хоч носик і є, та тільки не дише. Носиком п'є, носиком пише. (Перо)

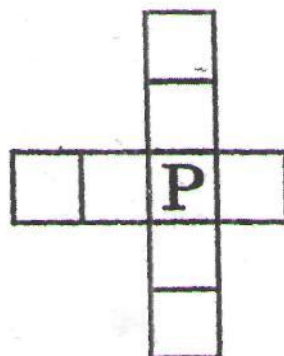

р

По горизонталі: Ні сучок, ні листок, а на дереві росте.

(Кора)

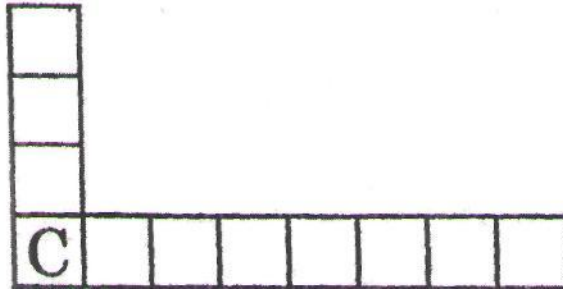
По вертикалі: Зелений хвостик зверху має, а голову в землі ховає. (Буряк)

с

По горизонталі: На сонечко я схожий, і сонце я люблю, до сонця повертаю я голову свою. (Соняшник)

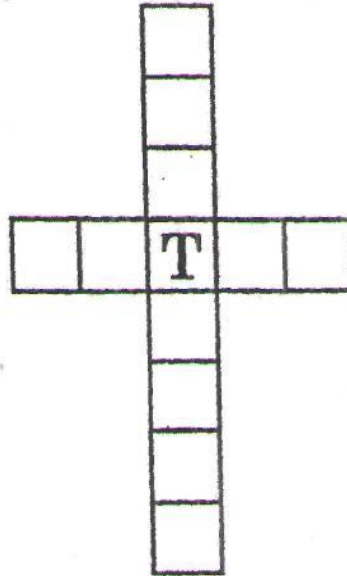
По вертикалі: Є рослина в нас така, що від неї кінь скака. (Овес)

Т

По горизонталі: Швидко скрізь цей птах літає, безліч мошок поїдає, за вікном гніздо буде, тільки в нас він не зимує. (Ластівка)

По вертикалі: В синім небі путь моя, швидше всіх літаю я. Маю крила, хоч не птах. Люди звать мене ... (Літак)

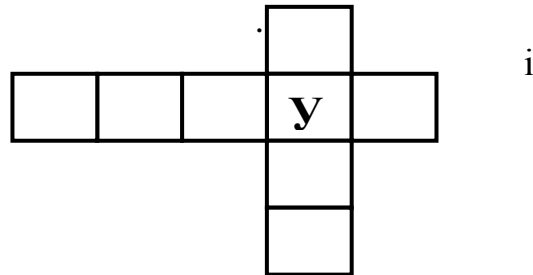

У

По горизонталі: Круглий, мов куля,, зелений, як трава, червоний, як кров, солодкий, як мед. (Кавун)

По вертикалі: Хоч і їсть лише повітря поправляється за мить. Як наїється, то й без вітру аж до хмари полетить.

(Куля)

Ф

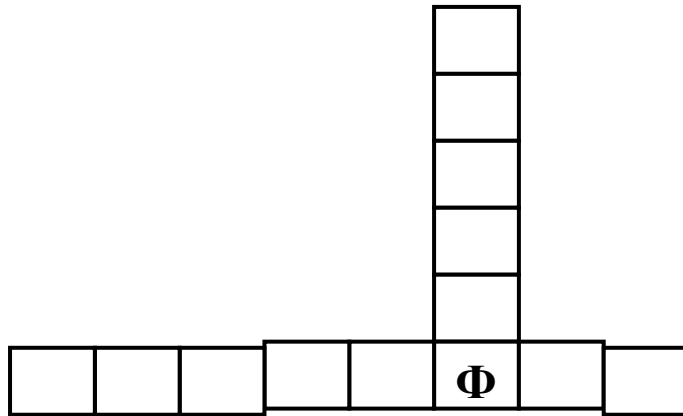
I --- 1

По горизонталі: Підморгне зеленим оком ми йдемо.

Підморгне червоним оком - стоїмо. (Світлофор)

По вертикалі: Покручу чарівний круг і мене почує друг.

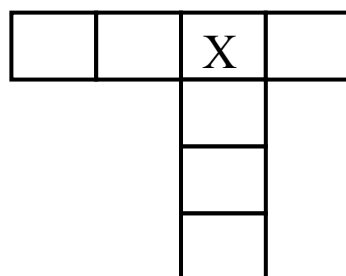
(Телефон)

Х

По горизонталі: Хто над нами догори ногами? (Муха) **По вертикалі:**

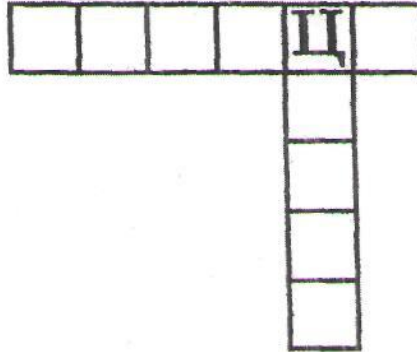
В землю кидалося, на повітрі розгулялося, в печі гартувалося, запахом своїм всіх приваблює. (Хліб)

Ц

По горизонталі: Зелена шийка, червона шапинка. (Суниця)

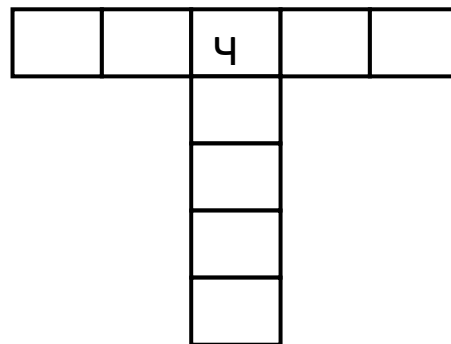
По вертикалі: Білий, як сніг, в пошані у всіх. До рота попав там і пропав. (Цукор)

Ч

По горизонталі: Узимку спить, а влітку шумить. (Річка)

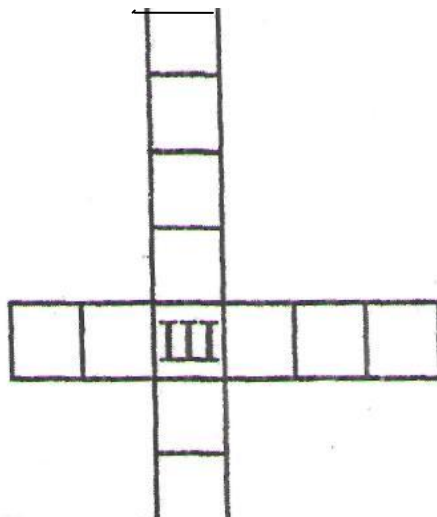
По вертикалі: І не сани, і не віз - їхать добре, аби вліз. (Човен)

Ш

По горизонталі: На дереві гойдається, жупан колючий має. На літо одягається, а восени скидає. (Каштан)

По вертикалі: Із зеленого вівса цілі дні і ночі дивляться у небеса темно-сині очі. (Волошка)

ДИДАКТИЧНІ ВПРАВИ
(мовленнєвий розвиток, підготовка
до навчання грамоти)

НАЗВИ ОДНИМ СЛОВОМ

Вихователь називає предмети чи об'єкти. Діти визначають, до якої групи вони належить (стіл, стілець, крісло, шафа, диван - МЕБЛІ, чашка, тарілка, ложка - ПОСУД).

ОДИН – БАГАТО

Вихователь називає предмети, а діти утворюють множину (стіл - столи, ручки - ручки тощо).

ДВА-ОДИЦ

Вихователь називає два слова, діти з цих слів утворюють нове слово: небо і схил - НЕБОСХИЛ, синій і зелений - СИНЬО-ЗЕЛЕНИЙ.

НАВПАКИ

Вихователь називає слово, а діти підбирають антоніми до нього (великий - маленький, солоне - солодке тощо).

ВІДПОВІДАЙ ШВИДКО І ТОЧНО

Вихователь називає слово з ознакою, а діти підбирають слово з протилежною ознакою (цукор солодкий, а сіль -...; літо тепле, а зима -...).

ДОБЕРИ ЯКНАЙБІЛЬШЕ СЛІВ

Вихователь називає слово і пропонує дітям придумати якнайбільше слів-означень (їжак - хитрий, колючий, працюватий, сірий, спритний тощо).

БУЛО ЧИ БУДЕ

Вихователь читає уривки віршів і запитує, в якому часі відбувається дія в цьому вірші (було, є, буде).

РОЗУМНИКИ

Вихователь читає вірш і пропускає одне з слів, що римується. Діти визначають, яке слово пропустив вихователь.

ШВИДКО СЛОВО НАЗИВАЙ. ЙОМУ РИМУ ДОБИРАЙ

Вихователь називає слово, а діти добирають декілька слів, які римуються з ним (листок - свисток - місток - колобок - пеньок; гілка - сопілка - тарілка - бджілка; коса - роса - оса - лоза тощо).

ЯКЕ СЛОВО ЗАХОВАЛОСЬ

Вихователь називає склад, а діти придумують слова з цим складом (ма - малина, машина, мама, маска тощо).

ЗАЙВЕ СЛОВО

Вихователь називає слова із заданим звуком, який знаходиться на початку, в середині або в кінці слова, та слово без даного звуку. Діти визначають зайве слово (риба, окунь, морква, лікар ~ слово "окунь" зайве, бо в ньому відсутній звук "р").

ТАКИЙ САМИЙ

Вихователь називає слово, а діти добирають слова, близькі за змістом (штани - шорти - рейтузи - лосини тощо).

ВЕЛИКИЙ-МАЛИЙ

Вихователь називає слово, а діти утворюють пестливі слова (мама - мамочка, мамуня, матуся тощо).

ЗМІНИ СЛОВО

Дорослий пропонує змінити дане слово так, щоб воно закінчувалося звуком "і" (зоря - зорі, олівець - олівці тощо).

НОВЕ СЛОВО

Вихователь пропонує змінити один звук у даному слові так, щоб вийшло нове слово (білка - булка - балка; лапа - лупа - липа; діти - дати - дути тощо).

ЩО КОМУ ПОТРІБНО

Вихователь пропонує картинки з зображеннями людей певної професії. Діти називають, що потрібно людям тієї чи іншої професії (лікар - халат, ліки, термометр тощо).

ХТО НАЗВЕ БІЛЬШЕ СЛІВ

Вихователь пропонує за певний проміжок" часу назвати якнайбільше слів, що називають предмети, дії чи ознаки (олівець - ручка, стіл, каструля тощо; синій - дерев'яний, холодний, блискучий тощо; шиє - малює, іде, сидить, співає тощо).

СКАЖИ. ЯКИЙ?

Вихователь пропонує слово — назву предмета і пропонує дітям назвати слова-ознаки цього предмета (олівець -синій, новий, дерев'яний, гладенький, тонкий, гарний тощо).

СКАЗАТИ І ПОЧУТИ

Вихователь пропонує пошепки сказати односкладові слова, сильніше — двоскладові, голосно - трьохскладові.

ПРОДОВЖІТЬ РЯД СЛІВ

Вихователь називає слово. Діти, визначивши перший склад, придумують слова на цей склад (морозиво - молоко - мова - море - мости - мороз - молоток тощо).

ДОПОВНИ РЕЧЕННЯ

Вихователь вимовляє незакінчене речення, а діти придумують його закінчення (Влітку листя зелене, а восени -...)

ВЕСЕЛА СІМЕЙКА

Вихователь пропонує назвати тварин та їх дитинчат (тато - лис, мама - лисиця - маля - лисеня)..

СЛОВА ЗАБУЛИ СВОЄ – МІСЦЕ

На матеріалі вивчених віршів вихователь розповідає вірш, де переставляє слова в реченнях, а діти повинні ставити їх на своє місце.

ДОБЕРИ СЛОВА

Вихователь називає узагальнююче слово, а діти повинні підібрати слова, які до нього відносяться (інструменти - молоток, рубанок, цвяхи обценьки).

УТВОРИ НОВІ СЛОВА

Вихователь називає слова, а діти утворюють нові слова (коса - роса, рак - грак, мак - смак).

НАЗВИ ОЗНАКИ ШР РОКУ

Вихователь пропонує назвати ознаки пір року (осінь -золота, щедра, багата, тепла, дощова).

ХТО ЦЕ? ЩО ЦЕ?

Вихователь називає слова-означення і запитує у дітей: "Хто це?" або "Що це?" (рідна, лагідна, найдорожча - хто це? смачний, рум'яний, запашний - що це?).

ХТО? ЩО?

Вихователь називає слова, що означають дії, а діти підбирають слова, що підходять до цих дій (навчає - хто? лікує - хто?)

ЗАПАМ'ЯТАЙ

Вихователь виставляє картинки. Дитина вибирає картинку, називає її та ховає за спину. Інша дитина бере також картинку, але повинна назвати не тільки свою, а й попередню.

ХТО ЯК КРИЧИТЬ

Вихователь пропонує утворити слова від звуконаслідування, (няв - няв - нявкає; гав - гав - гавкає).

ПЕРЕСТАВ УСЕ ЯК ТРЕБА

Вихователь говорить перекрученими реченнями, діти виправляють помилки (За собаками - гавки, за кицьками - нявки).

ПЛУТАНИНА

Вихователь читає дітям вірші-плутанки, а діти виправляють їх

Геть усе на світі переплутав хлопчик Вітя. Каже: діти вчаться в полі, а комбайн працює в школі. Всіх людей стрижуть в лікарні, а лікують - в перукарні. Ми книжки берем в аптеці, ліки - в бібліотеці. Ось який Вітьок дивак. Ти ж бо знаєш - це не так.

ДОПОВНИ РЕЧЕННЯ

Вихователь називає речення, а діти його закінчують:

Діти, звісно, вчаться... А
комбайн працює ... Ми
лікуємось...
Ліки беремо в...,
а книжки-в..

ГРАМАТИКА ДЛЯ МАЛЯТ

1.

Педагог називає чотири слова, діти визначають у якому **«Швидко слово називай - йому риму добирай»**

листок - молоток - колобок - пеньок гілка - бджілка -

сопілка

коса - роса - оса

2. «Яке слово заховалось»

Дорослий називає склади, а діти добирають

слова заціми складами:

ма - мама, малина, машина...

ко - котик, корова, коровай....

лі - лікар, літо, лінійка...

3. «Четвертий зайвий» слові немає потрібного звуку: риба, окунь морква, лікар; шило, кошик, миска, миша.

4. «Зайве слова» (Виключення)

корова, свиня, заєць, вівця;

волошка, мак, пролісок, ромашка;

тарілка, миска, кструля, чайник, шафа; береза, калина, клен, граб.

5. «Назви одним словом» (Узагальнюючі слова)

шафа, диван, стілець, стіл - меблі;

комар, метелик, жук, мураха - комахи; барвінок, фіалка, троянда,

мак - квіти; горобець, перепілка, зозуля, чиж - птахи.

6. «Один — багато» (Однина та множина Іменників)

зошит - зошити; ручка - ручки;

олівець - олівці; книга - книги;

7. «Два - одне» Утворювати складні іменники з двох іменників:

небо і схил - небосхил; ліс і смуга - лісосмуга;

ліс і степ - лісостеп; птах і ферма - птахоферма.

8. «Скажи навпаки» Вчити добирати слова - антоніми:

великий - малий; холодний -

теплий; широкий - вузький;

товстий - тонкий.

9. «Такий самий!» Доречно і точно вживати слова близьки за значенням та функціональною ознакою:

штани - шорти - брюки - рейтузи - джинси... дім - хата - будинок - намет.

10. «Великий малий» Підбір пестливих слів:

мама - мамочка;

олівець - олівчик, ваза - вазочка;

кіт - котик.

11. «Зміни слово так, щоб воно закінчувалось на «і»

зоря - зорі;

олівець - олівці; сінець - сінци.

12. «Нове слово» У слові змінити голосний звук на «у»:

кіт - кут;

сам- сум;

так - тук; білка -

булка; річка - ручка;

лапа - лупа.

13. «Кому що потрібно» Педагог називає професію, а діти називають необхідні для роботи предмети.

Лікар - халат, ліки, термометр...

Вчитель - книги, зошити, ручки, олівці... Кухар - продукти, ніж, каструля...

Столяр - пилка, молоток, рубанок...

14. «Країна слів» Пропонується за певний проміжок часу (хвилина) назвати якнайбільше слів. Що що називають предмети або дії, або ознаки. Повинен бути переможець. Заохочувати за допомогою фішок.

15. «Скажи - який» Підбір прикметників до запропонованих іменників:

Олівець - новий, великий, гарний ребристий, кольоровий, тонкий, міцний;

Листок - осінній, жовтий, сухий, гарний, маленький.

- 16. «Сказати і почути»** Слова різної складової структури. Пошепки промовляємо слова із одним складом;

Трохи голосніше - двоскладові слова; Голосно - трискладові;

Кричимо - чотирискладові слова.

- 17. «Продовжить ряд слів»** Педагог називає декілька слів, а діти слухають і визначають перший склад і додають слова з тим же початком.

Морозиво - молоко - молоток - мова; Село - семеро - середина - серп;

Завод - заметіль - зайчик - забава.

- 18. «Доповни речення»**

Влітку листочки на деревах зелені, а восени... Трава влітку..., а восени...

Влітку сонечко..., а восени...

- 19. «Мало»** Вчити утворювати однину іменників, які переважно вживаються у множині:

Повіки - повіка; Щаблі -

щабель; Східці - східець;

Ласти - ласт.

- 20. «Весела сімейка»** Правильно називати тварин та їх дитинчат:

Мама - лисиця, корова; Тато - лис,

бик;

сю

Малята - лисенята, телята.

21. «Слова забули своє місце» На матеріалі вивчених віршів педагог розповідає вірш, де переставляє слова у реченнях, а діти у відповідь - правильно.

22. «Добери якомога більше видових понять до вказаних слів»

Інструменти-це... Овочі-це...

23. «Утвори нові слова»Додати на початку або в кінці слова букву, щоб утворилося нове слово;

Луг-плуг

Коса - косар;

Рак - грак;

Риба - рибак;

Мак - смак;

Оса - коса.

24. «Назви якомога більше ознак пір року»

Осінь-яка?...

Зима-яка?... Літо-

яке?... Весна— яка?...

25. «Відповідай швидко і точно»

Цукор солодкий, а сіль...

Слон великий, а миша...

Дерево високе, а кущ...

Міст широкий, а лінійка... Ніж короткий, а шабля...

26. «Добери якнайбільше слів» Слова на

позначення ознак тварин:

Їжак - маленький, колючий, хитрий, спритний; Заєць - куцохвостий, боязкий, довговухий, несміливий, швидкий;

Лисиця - руда, хитра, спритна, підступна.

27. «Магазин» У першому відділі магазину продаються речі, у назві яких є м'які приголосні, у другому - тверді приголосні.

28. «Було чи буде» (Теперішній, майбутній, минулий час).

Дорослий читає уривки з віршів і пропонує сказати те, про що в них говориться; вже було, є, чи буде.

29. «Розумники» Здогадатись, якого слова не

вистачає у римованому рядку.

Сійся жито і пшениця, буде дітям -... (паляниця).

Для веселої малечі бублик вигляне із... (печі)

А рум'яний... (колобок) скочить прямо на зубок.

Виросте всього доволі на широкому житнім... (полі).

Запеклося сонце в хлібі, хто зростив його «... (спасибі).

В. Крищенко

30. «Запитую - відповідай» Швидка логічна

розминка.

Яка пора року?

Який зараз місяць? Який сьогодні день?

Який був учора?

А після вчора?

31. «Хто це? Що це?»

Рідна, лагідна, найдорожча - хто? (мама) Запашний, білий, смачний

- що? (хліб) Білий, холодний пухкий –

Біле, солодке, соковите –

Пухнаста, руда, хитра –

Нова, цікава, бібліотечна –

Зелена, висока, новорічна –

Весняний, сонячний. Теплий -

32. «Хто? Або що?» Відповідай швидко і точно:

Навчає -

Лікує –

Малює -Продає -

Майструє -Грає-

Співає –

Пише-

Варить-

Друкує –

Пиляє -

33. «Хто це вміє робити?»

Навчає, доглядає, турбується... - (вихователь) Любить, ремонтує,

допомагає, виховує... (тато)

34. «Взяв я собі картинку» Біля дошки

розміщено ряд мілких предметних картинок. Педагог визиває одну дитину, пропонує взяти картинку, назвати її і заховати за спину. Наступна дитина повинна назвати попередню картинку і свою і так далі, поки діти не запам'ятають всі картидки.

35. «Хто кричить?» Від звуко-наслідуваних слів

запропонувати утворити дієслова:

Няв-няв - нявчить Ку-ку-ріку -
кукурукає КВа-ква - квакає

36. «Перестав усе як треба»

Засобакали гавки,
Закицькали нявки,
Зажабали кваки,
Закачкали кряки,
Закізкали меки,
Забаранили беки,
За зірки сховалось небо, Перестав усе
як треба.

Т, Лисенко

37. «Плутанина»

Геть усе, усе на світі переплутав хлопчик Вітя.
Кажеб діти вчаться в полі а комбайн працює в школі.
Всіх людей стрижуть в лікарні а лікують в перукарні.

Ми книжки берем в аптеці, а ліки - в бібліотеці.

От який Вітьок дивак!

Тиж бо знаєш - це не так!

Г. Малик

38.Доповни речення!»

Діти звісно вчаться в ... (школі)

А комбайн працює в... (полі)

Ми лікуємось в ... (лікарні)

А стрижемося в... (перукарні) Ліки беремо
в... (аптеці)

А книжки в,.. (бібліотеці)

39. «Нісенітниця» Три

ведмеді вухаті Пішли

сіно копати, І картоплю

косити І вирубувати

жито, Поливати

будинки Й будувати

ялинки.

40. «Відповідай швидко і правильно»

Без терпіння немає -

Шила в мішку –

Друга шукай. А знайдеш –

Праця годує, а лінь –

Учення світ, а невчення –

Мала праця краща за велике

Вересень

1. **Тема:** ознайомлення дітей з новим предметом "Навчання грамоти". Ознайомлення з букварем "Віконце". Правила користування книгою.

Програмовий зміст: закріпити і розширити у дітей уявлення про те, що вивчає предмет Грамота; виховувати у дітей бажання займатися цим предметом; закріпити правила користування книгою; вправляти дітей у доборі однакових та протилежних за змістом слів; продовжувати вчити виділяти звуки у словах.

2. **Тема:** Ознайомлення зі словами-назвами предметів, питання хто? що? (сер.). Речення. Ознайомлення з реченням. Схематичний запис речення.

Програмовий зміст: ознайомити дітей зі словами-назвами предметів, які відповідають на запитання хто? що? (сер.); закріпити знання дітей про те, що в реченні виражено судження (про когось або щось повідомляється); вчити придумувати дво - трьо-чотирислівні речення та їх графічне зображення.

3. **Тема:** слова, що означають дію предмета і відповідають на питання: що робить? Речення. Складання речень.

Програмовий зміст: ознайомити дітей зі словами-діями (питання: що робить?); закріпити знання про те, що в реченні може бути різна кількість слів. Слова в реченні вимовляються послідовно, одне за одним; продовжувати вчити схематично зображати речення.

4. **Тема:** Слова, що вказують ознаку предмета, відповідають на питання: яка? Який? Яке? Речення. Схематичний запис речення.

Програмовий зміст: ознайомити дітей зі словами-ознаками предмета (Який? Яка? Яке?); продовжувати вчити складати речення з поданими словами; продовжувати виділяти певні звуки у слові; вчити схематично виділяти речення.

5. **Тема:** Звуки мови. Голосні і приголосні. Звуковий аналіз слів.

Програмовий зміст: закріпити знання дітей про слово; вчити інтонаційно виділяти звуки на початку, всередині, в кінці слова; закріпити вміння підбирати слова із

заданим звуком, позначення фішками голосних і приголосних звуків; закріплювати уявлення про речення.

Жовтень

1. **Тема:** Тверді та м'які приголосні звуки. Звуковий аналіз слів.

Програмовий зміст: дати дітям знання про те, що приголосні звуки діляться на тверді та м'які. Формувати вміння проводити звуковий аналіз слів з твердими та м'якими приголосними, користуючись відповідними фішками. Закріплювати вміння підбирати слова з заданими твердими та м'якими приголосними звуками.

2. **Тема:** Склад. Поділ слів на склади.

Програмовий зміст: вчити поділяти двоскладові слова на склади. Ознайомити з терміном "склад". Показати роль голосного в утворенні складу: у слові стільки складів, скільки голосних звуків. Продовжити вчити робити звуковий аналіз слів.

3. **Тема:** Звук [а]. Буква *Aa*. Звуковий аналіз.

Програмовий зміст: дати дітям поняття про те, що звуки ми чуємо і промовляємо, а букви ми бачимо і читаємо. Ознайомити з великою і малою буквою *Aa*. Продовжувати робити звуковий аналіз слів.

4. **Тема:** Звук [у]. Буква *Уу*. Звуковий аналіз трьох фонемних слів.

Програмовий зміст: дати знання про букву *Уу*, що на письмі позначає звук [y]. Вчити читати звукосполучення *Ау, Уа*. Закріпити знання про вживання великих та малих літер; продовжувати робити звуковий аналіз слів.

5. **Тема:** Звук [і], буква *Іі*. Звуковий аналіз трьох фонемних слів.

Програмовий зміст: дати знання про букву *Іі*, що на письмі позначає звук [i]. Вчити читати звукосполучення. Продовжувати вчити робити звуковий аналіз; складати реченн

Листопад

1. **Тема:** Звук [o]. Буква *Oo*. Звуковий аналіз трьох фонемних слів.

Програмовий зміст: ознайомити дітей з новою буквою *Oo*. Вчити проводити звуко-буквенний аналіз слів; продовжувати вчити складати речення з поданими словами; будувати схеми речень.

2. **Тема:** Звук [n], [n']. Буква *Пп*, звуковий аналіз трьох-, чотирьох фонемних слів.

Програмовий зміст: ознайомити дітей з новою буквою *Пп*, вчити розрізняти звук [n] в словах та правильно відтворювати його. Закріплювати вміння будувати звуків моделі слів.

3. **Тема:** Звук [лі], [л'є]. Буква *Тт*. Звуковий аналіз трьох -, чотирьох фонемних слів. Читання складів.

Програмовий зміст: ознайомити дітей з новою буквою *Тт*. Удосконалювати навички звукового та звуко-буквеного аналізу слів. Учити читати слово, склади.

4. **Тема:** Звук [к], [к']. Буква *Кк*. Звуковий аналіз трьох -, чотирьох фонемних слів. Читання складів.

Програмовий зміст: ознайомити дітей з буквою *Кк* на позначення звуків [к], [к']. Удосконалювати навички звукового аналізу слова; вчити читати слова, склади

Грудень

1. **Тема:** Звук [м], [м']. Буква *Мм*. Звуковий аналіз слів.

Програмовий зміст: ознайомити дітей з новою буквою *М*, звуком [м].

Удосконалювати навички звукового аналізу; вчити читати слова, склади.

2. **Тема:** Звук [и], літера *И*. Звуковий аналіз слів. Читання складів, слів.

Програмовий зміст: ознайомити дітей з новим звуком [и], що позначають буквою *И*.

Удосконалювати навички звукового аналізу, учити читати склади, слова.

3. **Тема:** Буква *Нн* звук [н]. Звуковий аналіз слів. Читання складів, слів.

Програмовий зміст: ознайомити дітей з звуком [я], буквою *Н*. Продовжувати вчити робити звуковий аналіз слів; придумувати речення і складати схеми речень; удосконалювати навички читання.

4. **Тема:** Буква *Бб*, звук [б]. Звуковий аналіз слів; читання складів слів. ,

Програмовий зміст: ознайомити дітей з новою буквою *Бб*. Продовжувати робити звуковий аналіз слів; формувати навички читання.

5. **Тема:** Закріпленні пройденого матеріалу. **Програмовий зміст:** продовжувати вчити придумувати слова на заданий звук. Робити звуковий аналіз слів; ділити слова на склади; читання складів, слів.

Січень

1. **Тема:** Буквар звук х. Звуковий аналіз слів.

Програмовий зміст: ознайомити із новою буквою Х, яка означає звук х.

2. **Тема:** Буква *Вв*, звук[в]. Звуковий аналіз слів, читання слів складів.

Програмовий зміст: ознайомити дітей із новою буквою *В*, звуком[^] Вчити підбирати слова із заданим звуком; продовжувати вчити придумувати речення із повними словами; вчити читати склади, невеликі слова.

3. **Тема:** ознайомити із буквою *Дд*, звуком [д] Звуковий аналіз слова, читання слів і складів.

Програмовий зміст: ознайомити дітей із новою буквою *Д*, звуком[д] Продовжувати вчити робити звуковий аналіз слів; вчити складати речення з повними словами.

5. **Тема:** Повторення вивченого матеріалу.

Програмовий зміст: повторити вимову і читання вивчених звуків; продовжувати вчити робити звуковий аналіз слів; вчити складати речення з повними словами.

Лютий

1. **Тема:** Ознайомити зі Звуком[е] буквою *Ee*. Звуковий аналіз слів. Читання слів і складів. **Програмовий зміст:** ознайомити дітей із новою буквою *E*, звуком[е] Продовжувати вчити робити звуковий аналіз слів; підбирати слова із заданим звуком. Вчити дітей логічно мислити.

2. **Тема:** Ознайомити з буквою *Cc*, звуком [ʃc] Звуковий аналіз слів, читання складів. **Програмовий зміст:** ознайомити дітей із новою буквою *C*, звуком [c] Продовжувати вчити придумувати слова із заданим звуком; вчити складати невеличкі оповідання на тему: „Весна”. Розвивати мислення і збагачувати словник дітей.

3- **Тема:** Ознайомлення із звуком[з}, буквою *Зз*. Читання складів, слів.

Програмовий зміст: ознайомити дітей із новою буквою *З*, звуком[^], її звуковим значенням. Вчити чітко вимовляти звуки *з* у складах та у словах. Вправляти у самостійному придумуванні загадок. Виховувати самостійність, уважність.

4- **Тема:** Ознайомлення із звуком[г\$}, буквою *Гг*. Читання складів, слів.

Програмовий зміст: ознайомити дітей із новою буквою *Гг*, звуком *г*... У процесі читання розвивати навички логічного мислення.

Березень

1. **Тема:** ознайомлення зі звуком [Г -], буквою *Г*.

Програмовий зміст: ознайомити дітей з новою буквою *Г*, звуком [Г]; навчати дітей вимовляти звук [Г] окремо та у словах; читання складів, звуковий аналіз.

2. **Тема:** Ознайомити дітей з новою буквою *Лл*, звуком-[л]. Читання складів, слів. Визначення звуків у словах.

Програмовий зміст: ознайомити дітей з новою буквою *Лл*, звуком [л]. Вчити робити звуковий аналіз, удосконалювати навички читання.

3. **Тема:** Буква *Шш*, звук [ш]. Читання слів, звуковий аналіз.

Програмовий зміст: ознайомити дітей з новою буквою *Шш*, звуком [ш]. Вчити читати склади та слова з цією буквою. Закріпити матеріал попереднього навчання.

4. Тема: буква *Жж*, звук [ж]. Читання слів, текстів. Звуковий аналіз слів.

Програмовий зміст: ознайомити дітей з новою буквою *Жж*, звуком [ж]. Розвивати логічне мислення.

5. Тема: Буква *Йй*(йот), звук [й].

Програмовий зміст: ознайомити з буквою „йот“, яка позначає звук [й]. Закріпити знання, що звук [й] завжди м'який, приголосний. Учити правильно читати слова з цим звуком.

1

Квітень

!• **Тема:** Буква *Яя*, звук [я]. **Програмовий зміст:** ознайомити дітей з новою буквою *Яя*, звуком [я], її звуковим значенням наприкінці слова і спочатку. Закріпити вміння аналізувати злиття

звуків та позначати їх єдиною буквою.

ч

2. Тема: буква *Юю*, на позначення

словосполучення [ю]. **Програмовий зміст:** ознайомити дітей з новою буквою *Юю*, звуком [ю], її звуковим значенням наприкінці слова і спочатку. Дати дітям знання про те, що коли звуки [й] та [у] вимовляються злитно, то вони на письмі позначаються буквою *Юю*. Учити аналізувати й читати слова з буквою *Ю*.

3. Тема: буква *Єє*, яка позначає сполучення звуків

[й']та[e]. **Програмовий зміст:** ознайомити дітей з новою буквою Єє, звуком [йє] і звуковим значенням (на початку складу позначає два звуки [йє]). Удосконалювати вміння плавно читати слова, речення. Розвивати фонематичний слух, мову, мислення.

4» **Тема:** буква ії, звукосполучення [йі]. **Програмовий зміст:** ознайомити дітей з новою буквою ії, та ії звуковим значенням. Закріплювати вміння аналізувати складову структуру слів на слух.

5. Тема: буква Фф, та її звукове значення. **Програмовий зміст:** ознайомити дітей з новою

буквою Фф, та її звуковим значенням. , Закріпити звуко-буквенний аналіз слів;

удосконалювати вміння плавно читати.

Травень

1. **Тема:** буква Рр, звуки [р'], [р].

Програмовий зміст: ознайомити дітей із новою

літерою, навчити правильно читати її в складах та словах. Розвивати словник дітей. Виховувати уважність.

2. **Тема:** Ознайомити з літерою Ьь (м'який знак).

Програмовий зміст: ознайомити дітей з буквою

Ьь. Дати знання, що ця буква ніякого знаку не означає, а лише пом'якшує в

слові попередній приголосний. Закріпити знання про тверді та м'які приголосні.

3. **Тема:** буква *Чч*, звук [ч].

Програмовий зміст: ознайомити дітей із новою літерою, її назвою та звуковим значенням. Закріпити навички читання, звукового аналізу слів.

4. **Тема:** буква *Цц(це)*, звук [ц].

Програмовий зміст: ознайомити дітей з

великою та малою літерою *Цц*, з її алфавітною назвою („це").

Дати знання про те, що нею позначається твердий звук [ц] і м'який [ц']. Продовжувати вчити читати плавно слова, речення.

5. **Тема:** буква *Щщ*, звуки [шч].

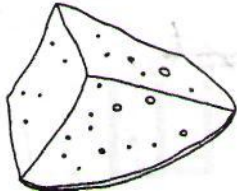
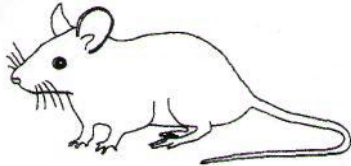
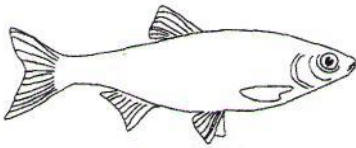
Програмовий зміст: ознайомити дітей з новою

буквою *Щщ* (ща). Учити читати слова різної складності, речення тексти. Розвивати мову, мислення, пам'ять.

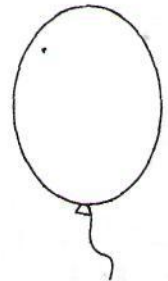
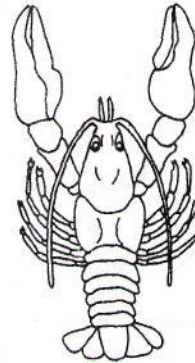

З'єднай предмети зі складами, на які починаються їх назви.

РИ
БА
РА
РУ
ЛЯ
СИ
КУ
МИ

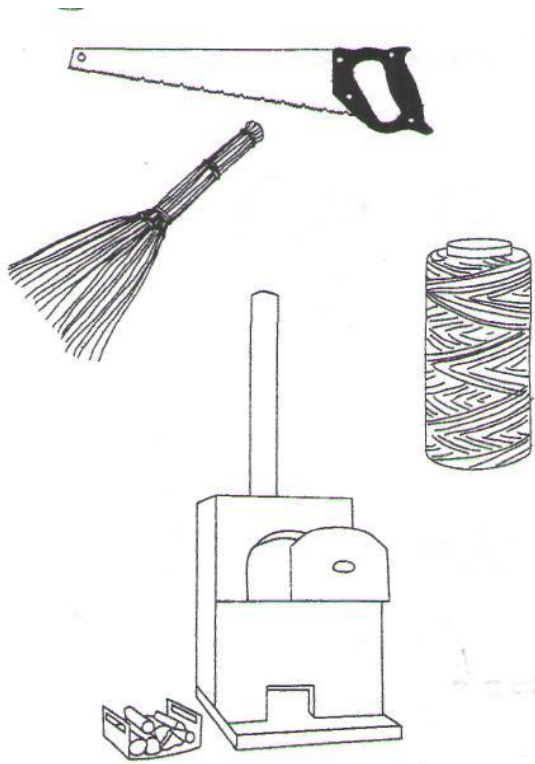

Запиши у віконцях перші букви назв предметів. Придумай з ними слова.

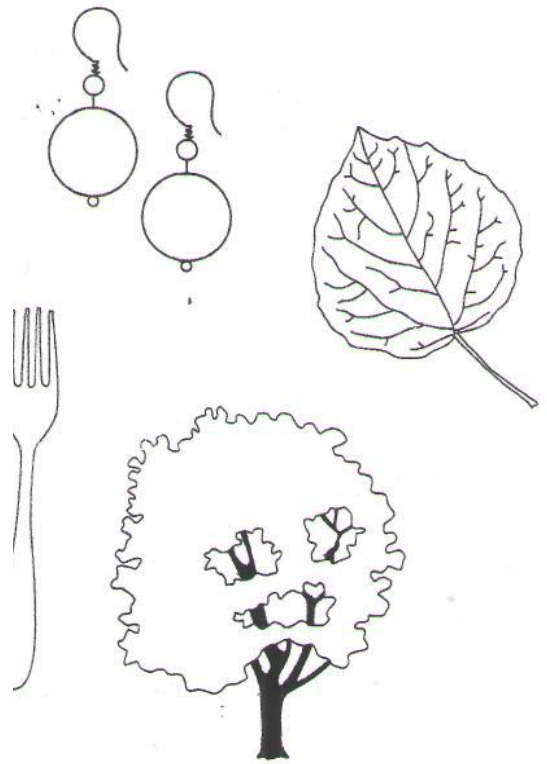

Л
И
Ш
И
Н
И
В
И
Д
Е
В
І
Ш
С
Е

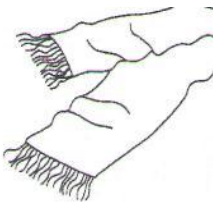
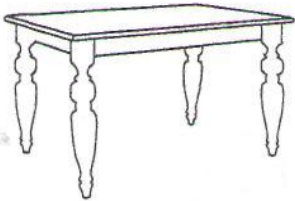
Встав у слова пропущені голосні букви.

“

СТ. Л

Г Р. Б

Ш . Ф .

Ш . Р Ф

К Р . Г

В . В К

--	--	--

--	--	--	--	--

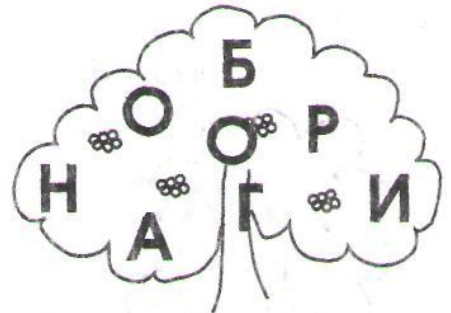
--	--	--	--

--	--	--	--	--

--	--	--	--	--

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Н І С Л О Б Л І С С І К Б И К

Знайди серед листя дерев усі букви. Запиши під деревами їх назви.

10

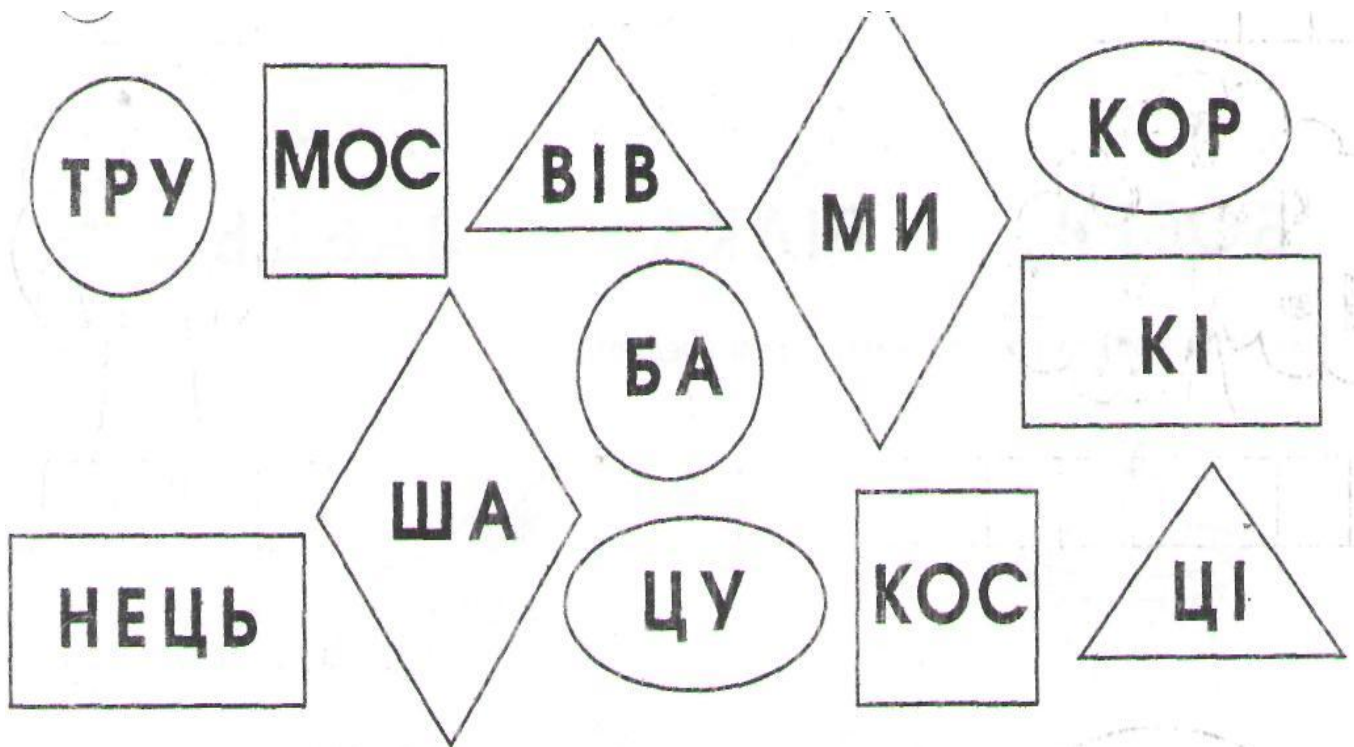

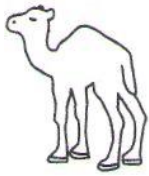
П А Р Т А В Е С Н А С У М К А

Е С К І М О К В І Т К А Ф У Т Б О Л

Знайди всі слова в ланцюжках и розфарбуй кожне слово іншим кольором.

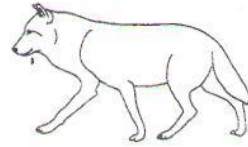

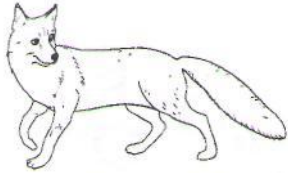
ВЕРБЛЮД

ЖИРАФ

ВОБК

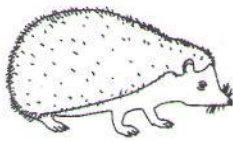
ЛИС

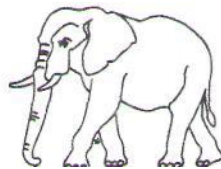
ТИГР

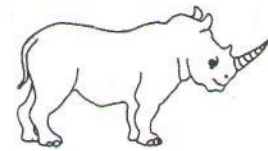
ВЕДМІДЬ

ЇЖАК

СЛОН

НОСОРИГ

БОБ

Закресли з

К Ъ О Р В З И М Н А

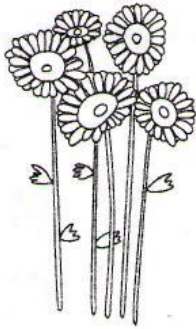

Ж З О З У Щ Ш Л Я

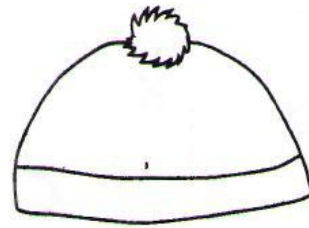

Закресли зайві букви і прочитай назви предметів.

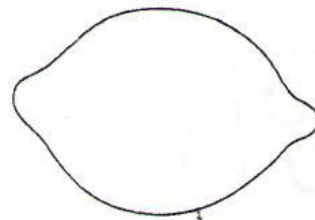
БУСКИМЕТ

КШАРПКИА

ВАІДЕРОН

САЛИПМОН

Відгадай, які слова зашифровані. Назви всі відгадки одним словом.

МРЖ   **ВВК**   **КРТ**

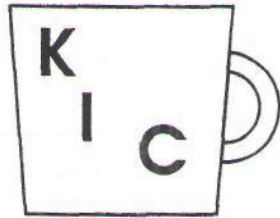
ТІР

ЗЦ
АВ

Правильно з'єднай букви, написані на кожній чашці, й ти дізнаєшся, які напої в них наліто.

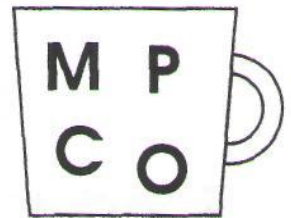
--	--	--

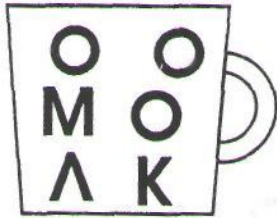
--	--	--

--	--	--	--

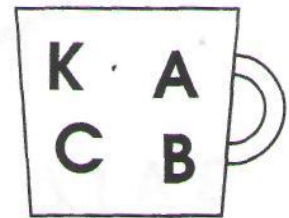
--	--	--	--

--	--	--	--	--	--

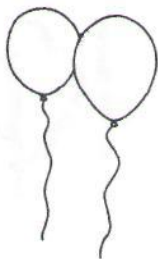

--	--	--	--	--	--

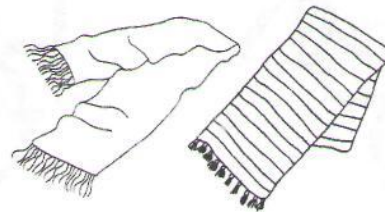

--	--	--	--

Встав у слова пропущені приголосні букви.

	У				И
--	---	--	--	--	---

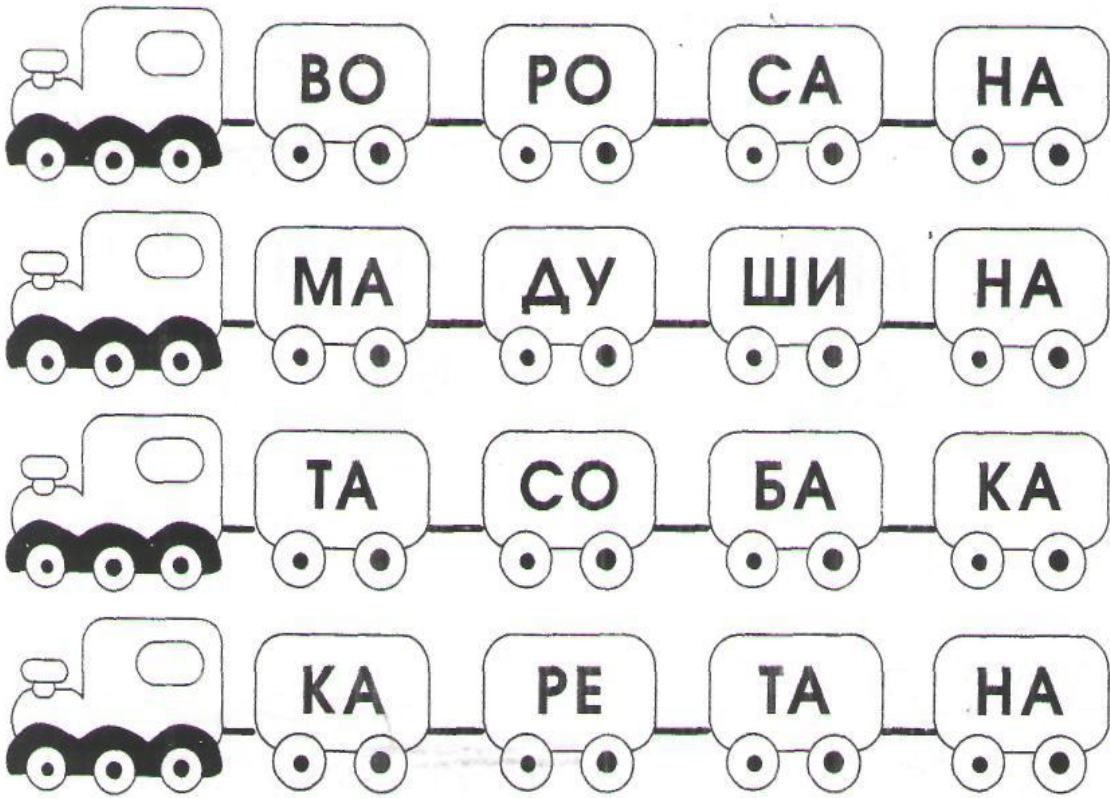
	А			И
--	---	--	--	---

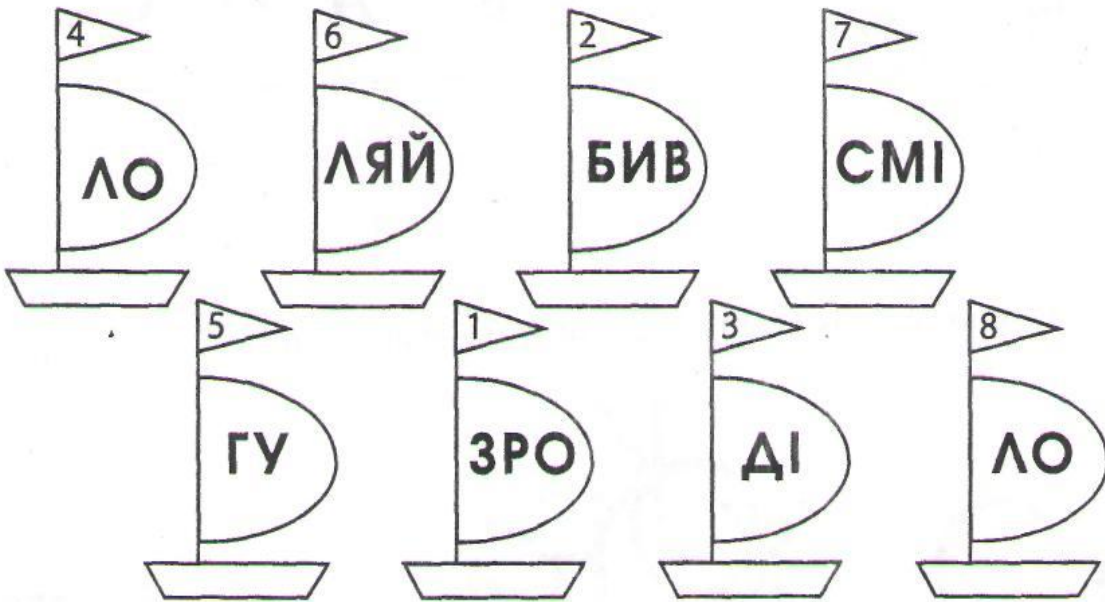
	У		А
--	---	--	---

	У			А
--	---	--	--	---

Запиши склади по порядку й прочитай прислів'я.

--	--	--	--	--	--

--	--	--	--

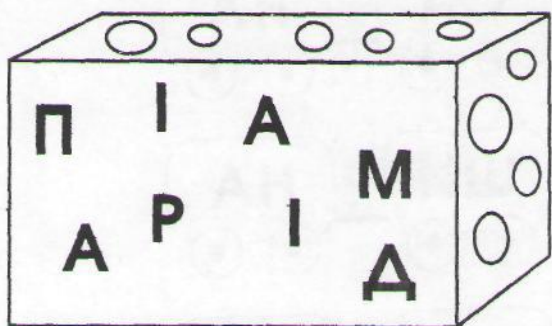
—

--	--	--	--	--	--

--	--	--	--	--	--

.

Правильно розстав букви на кожній коробці й дізнаєшся, які подарунки лежать у коробках. Запиши назви предметів у порожніх віконцях.

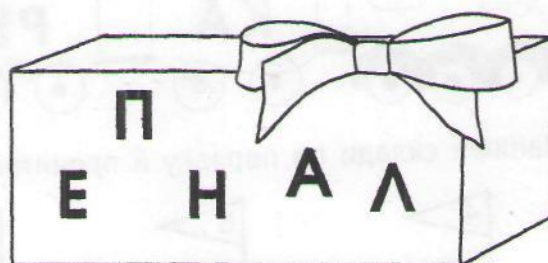
--	--	--	--	--	--	--	--

--	--	--	--	--	--

--	--	--	--	--	--

--	--	--	--	--	--

Відгадай, назви яких видів спорту зашифровані. Запиши відповіді в порожні віконця.

--	--	--	--	--	--

--	--	--	--	--	--

--	--	--	--	--	--

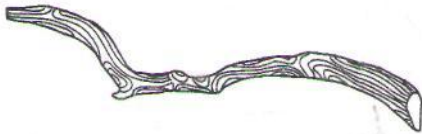
став у слова пропущені голосні букви.

К _ Т

К _ Т

С _ К

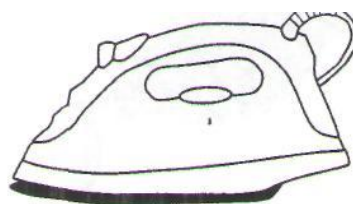
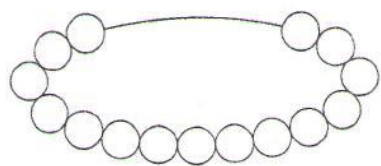

С _ К

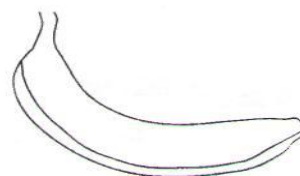
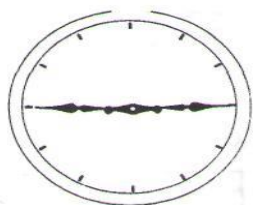
Знайди всі слова в ланцюжках і розфарбуй кожне слово іншим кольором.

Закресли зайві букви і прочитай назви предметів

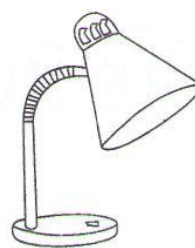
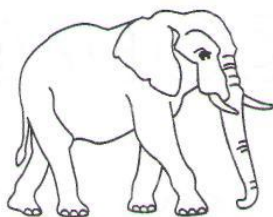
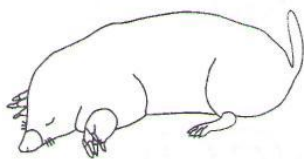

**НАРОМИСКТО
ПУРАСТКА**

**ГОДСТИННАИК
ВРЕМЯСА**

Встав у слова пропущені приголосні букви.

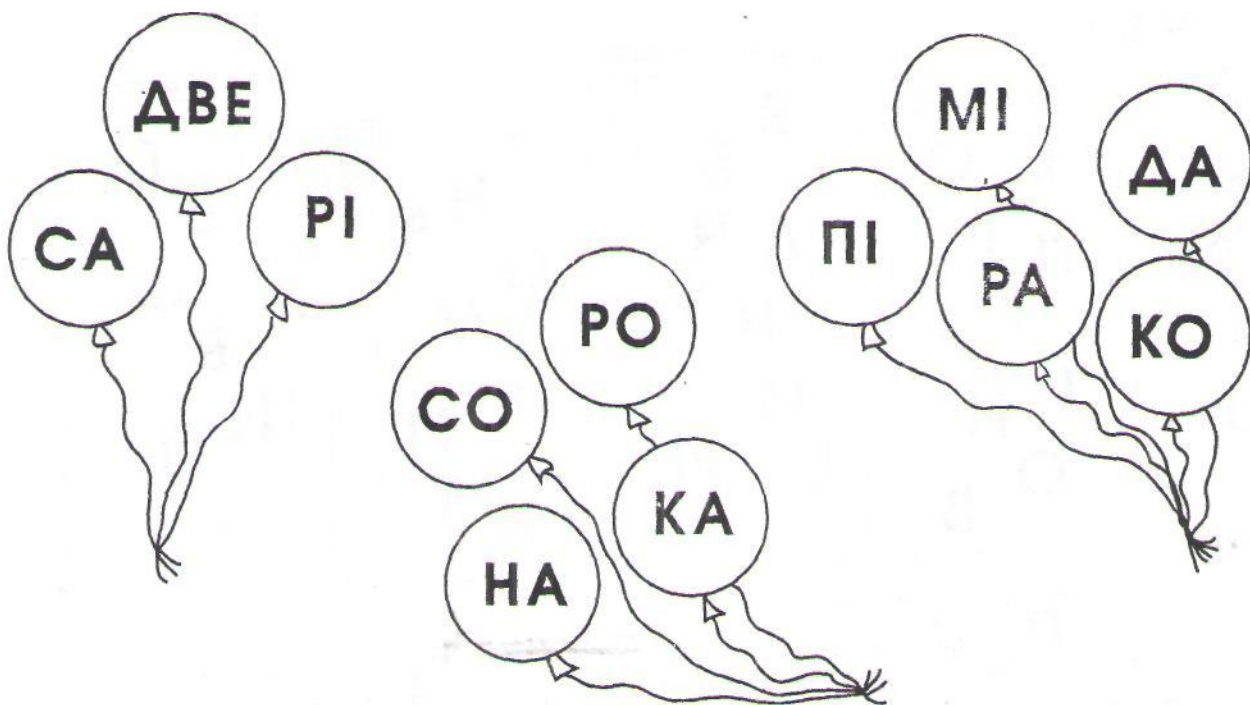

К.ІТ

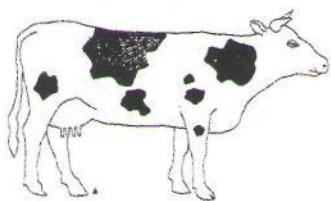

РОЗА КО.РА .ЛЕН

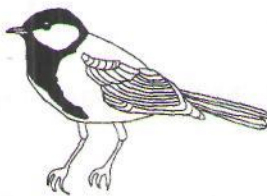
У кожній групі кульок знайди й закресли зайві. Прочитай слова

Допиши в слова пропущені склади.

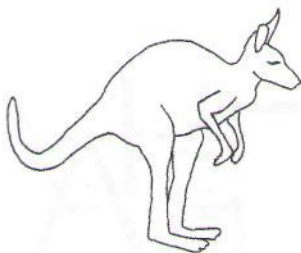
КО   ВА

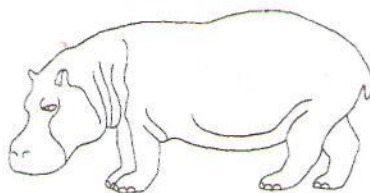
СИ НИ

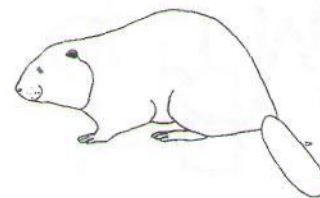
ЖИ

КЕН   РУ

      ГЕ МОТ

БО

Розстав букви в правильному порядку й дізнаєшся, який сік продається у крамниці. Напиши назви слів у порожніх віконцях.

П									
---	--	--	--	--	--	--	--	--	--

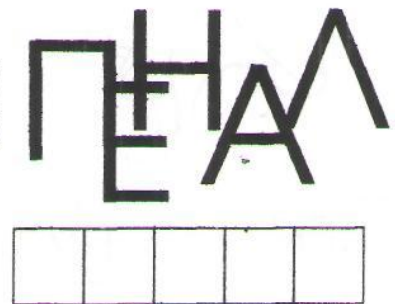
Б									
---	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Г									
---	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Т									
---	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Я									
---	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Відгадай, назви яких канцелярських приладь зашифровані. Запиши відповіді в порожніх віконцях.

Запиши склади по порядку і прочитай загадку. В дужках напиши відповідь.

Закресли зайві букви і прочитай назви предметів

БАТСОПКИОРА НОШЖМИЦИ

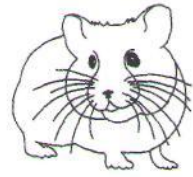

Допиши в слова пропущені склади

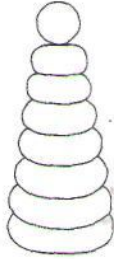
КУР

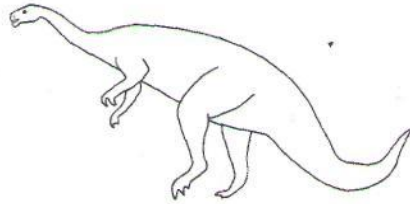
МІДЬ

ХО

ПІ МІ

ДИ ЗАВР

Знайди всі слова в ланцюжках і розфарбуй кожне слово іншим кольором.

С Н І Г В І Н И К Л О П А Т А

К О Н В Е Р Т М А Р К А П О Ш Т А

Г І Л К А Л И С Т Я С О Н Ц Е

Р Е М І Н Ь Ч О Б О Т И Х У С Т К А